

מקבץ שאלות בגרות בנושא :

לאומיות וציונות : כולל שאלות ספר פתוח

(מעודכן לקיץ תשפ"ו)

מורים יקרים, בקובץ זה מרוכזות שאלות הבגרות ממועדי הבגרות בשנים האחרונות. במהלך השנים מתרחשים שינויים באופן ניסוח השאלות, במבנה שלהן וכמובן במיקוד הנושאים עצמם. בעת השימוש בשאלות מהקובץ שימו לב שאתם מבצעים את ההתאמות הנדרשות, כך שיתאימו להנחיות המפמ"ר המעודכנות.

לקובץ שלושה חלקים :

- [שאלות ספר פתוח](#)
- [שאלות מקור](#)
- [שאלות ללא מקור](#)

שאלות ספר פתוח

מועד קיץ תשפ"ו

4. צמיחת התנועות הלאומיות באירופה וראשית התנועה הציונית

א. הסבירו כיצד התפתחויות פוליטיות, חברתיות וטכנולוגיות הובילו לצמיחתן של רוב התנועות הלאומיות באירופה במהלך המאה ה-19. בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מדגים את אחת ההתפתחויות. (15 נקודות)

ב. לפניכם מקור ובו דברים שנשא הרצל לפני הוועדה המלכותית לענייני הגירת זרים* שהקימה ממשלת בריטניה בשנת 1902 :

"כשהייתי לפני שבע שנים בפריז, עשה עליי מצב היהודים רושם חזק... ופרסמתי חוברת בשם 'מדינת היהודים'.

[...]

אל נא תחשבו לי זאת ליהירות, אך כבר אז חזיתי מראש, ששאלת היהודים תתעורר גם בארץ הזאת. בחוברת "מדינת היהודים" שפרסמתי בשנת 1896 כתבתי כך :

"שאלת היהודים קיימת בכל מקום שבו חיים היהודים במספר ניכר, ובמקום שעדיין איננה, היא נגזרת ומוכנסת כאשר היהודים מהגרים לשם. בדרך הטבע היהודים מהגרים למקומות שבהם לא רודפים אותם, אבל שם מתעוררות הרדיפות דווקא בגלל נוכחותם... [והן יימשכו] כל זמן שלא תיפתר שאלת היהודים באופן מדיני. היהודים האומללים נושאים איתם עת את האנטישמיות גם לבריטניה, אחרי שכבר הביאוה לאמריקה".

[...]

פתרון שאלת היהודים תלוי בהכרה בהיותם עם ובמציאת מולדת בעבורם שתהיה מובטחת לפי משפט הכלל. יהודים יהגרו אליה מאותם חלקי עולם שבהם הם נרדפים, ויבואו לשם כאזרחים, דווקא בהיותם יהודים, ולא כזרים. תוצאת הדבר תהיה שזרם המהגרים ינטה מן הארץ הזאת [בריטניה] ומאמריקה, שבהן הם הופכים למעמסה.

[...]

יהודי מזרח אירופה אינם יכולים להישאר במקומות שבהם הם נמצאים עכשיו; לאן יצאו? אם אין רוצים בהם כאן [בריטניה] , הרי מן ההכרח הוא למצוא מקום שאליו יוכלו להגר, שאלמלא כך תתעורר הבעיה שבה אתם דנים... אני מציע לוועדה... שתביא בחשבון את הפתרון הזה ותצרף לו את המשקל רב הערך של חוות דעתה".

(מעובד על פי ת' הרצל, בפני עם ועולם, ב, הספרייה הציונית, 1961, עמ' 164-165, 170)

* ועדה ממלכתית שדנה בהצעה להגביל את ההגירה לבריטניה ובעיקר את הגירת היהודים ממזרח אירופה

השאלות בקובץ לוקטו ונערכו על ידי אורלי חזקיהו – יולי 2023, גלית רדיע- יוני 2026

- מהו הפתרון לשאלת היהודים שהרצל מציג ב**קטע המקור**?
הסבירו כיצד ניצל הרצל את העניין שבו דנה הוועדה כדי לשכנע את ממשלת בריטניה לתמוך בפתרון זה.

- האם לדעתכם הצליח הרצל לשכנע את ממשלת בריטניה לקדם את הפתרון שהציג לשאלת היהודים? נמקו את עמדתכם באמצעות עובדה היסטורית. (18 נקודות)

5. מאפיינים מרכזיים, דרכי פעולה של התנועות הלאומיות

א. לפניכם ההכרזה משנת 1916 של מנהיגי התנועה הלאומית של אירלנד על הקמת הרפובליקה העצמאית האירית.

הרפובליקה של אירלנד*

הממשלה הזמנית

של הרפובליקה האירית

אל בני העם האירי

בנים ובנות של אירלנד: בשם אלוהים ובשם הדורות המתים שמהם קיבלה אירלנד את מסורת הלאומיות האירית העתיקה, באמצעותנו, אירלנד קוראת את בניה ובנותיה אל הדגל ויוצאת להילחם על חירותה.

משארגנה ואימנה את בניה דרך הארגון המהפכני החשאי שלה, האחוה הרפובליקנית האירית, ודרך ארגוניה הצבאיים הגלויים, המתנדבים האיריים וצבא האזרחים האירי... לאחר שהמתונה בנחישות לרגע המתאים שיתגלה, היא מנצלת את הרגע הזה, ונתמכת בידי בניה הגולים שבאמריקה ובידי בעלי ברית אמיצים באירופה, אך בראש ובראשונה נשענת על כוחה שלה, והיא מכה בביטחון מלא שתנצח.

אנו מצהירים על זכותם של בני העם האירי לבעלות על אירלנד ולשליטה חופשית ובלתי מוגבלת בגורל אירלנד – זכות ריבונית ובלתי ניתנת להפקעה. הגזל הממושך של זכות זו בידי עם וממשלה זרים [אנגליה] לא הכחיד את הזכות, ואף לא יוכל להכחידה לעולם, אלא אם כן יעלם העם האירי באופן מוחלט. בכל דור ודור טען העם האירי לזכותו לחירות לאומית ולריבונות; שש פעמים בשלוש מאות השנים האחרונות דרש זאת באמצעות נשק. בעומדנו על זכות יסוד זו, ושוב דורשים זאת בנשק אל מול העולם, אנו מכריזים בזאת על הרפובליקה האירית כמדינה ריבונית ועצמאית, ומתחייבים להקדיש את חייו ואת חיי חברינו לנשק למען חירותה, רווחתה והעלאת קרנה בין העמים.

הרפובליקה האירית זכאית לנאמנותם של כל גבר אירי וכל אישה אירית, ובזאת היא תובעת נאמנות זו. [...]

על החתום בשם הממשלה הזמנית

(מתורגם על פי **Wikimedia Commons**)

* כותרת זו נכתבה במקור בשפה הגאלית, השפה העתיקה של אירלנד.

– הציגו שניים מן המאפיינים המרכזיים את בני אותו הלאום, שבאים לידי ביטוי בהכרזה זו.

– הסבירו כיצד אחת מדרכי המאבק של התנועות הלאומיות באירופה באה לידי ביטוי בהכרזה. (17 נקודות)

ב. – הציגו שתי דרכי פעולה מתחומים שונים שנקט היישוב היהודי בארץ-ישראל בשנים 1881–1914 לקידום מטרות התנועה הציונית, והסבירו את החשיבות של אחת מהן לקידום מטרות אלה.

– בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד באה בו לידי ביטוי אחת מדרכי הפעולה שהצגתם. (16 נקודות)

6. התנועות הלאומיות, הצהרת בלפור

א. – בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה, והסבירו כיצד השפיעה (עיכבה או סייעה) אחת מן המעצמות על המאבק של תנועה זו.

– הסבירו גורם אחר שהשפיע על המאבק של התנועה הלאומית שבחרתם (16 נקודות)

ב. לפניכם שלוש מן התגובות על הצהרת בלפור.

התגובה של דוד בן גוריון (ניו יורק, נובמבר, 1917): "הפלא הגדול קם ויהי."

(ש' קולת [עורכת], הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, כרך א', תל, תשמ"ה, עמ' 172)

התגובה של הוועד הפועל הערבי (מברק ללורד בלפור 1925): "מדיניות הכרזת בלפור היא מוות לאומה הערבית." (דאר היום, פברואר, 1925, 27)

התגובה של כמה אישים יהודים אמריקנים אנטי-ציונים*: "לדעתנו חשד לנאמנות כפולה משתמע בהכרח... מהקמת מדינה ריבונית ליהודים בארץ-ישראל."

(מתורגם ומעובד M. Jastrow, *Zionism and the Future of Palestine*, The Macmillan Company, 1919, p. 154)

* מתוך הצהרה שמסרו בשנת 1919 ה' ברקוביץ, מ' סניור ומ' יסטרוב לנשיא ארצות הברית וילסון.

– הסבירו לאילו מן הדברים הנאמרים בהצהרת בלפור מתייחסת כל אחת מן התגובות

– הסבירו סיבה אחת להבדל בין התגובות. (17 נקודות)

מועד חורף תשפ"ו

4. מנהיגי התנועות הלאומיות, הצעת אוגנדה

א. - הציגו שלושה מן המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה.

- הסבירו כיצד אחד מן המאפיינים שהצגתם בא לידי ביטוי בדמותו ובפועלו של אחד ממנהיגי התנועות הלאומיות באירופה, וכיצד אחד מן המאפיינים האלה בא לידי ביטוי בדמותו ובפועלו של הרצל, מנהיג התנועה הציונית (16 נקודות).

ב. לפניכם קטע ממאמר העוסק בהצעת אוגנדה מאת ההיסטוריון ישעיהו פרידמן.

"לגבי המשא ומתן שלו [של הרצל] עם אנגליה בעניין אוגנדה.

... הדעה הרווחת בקרב הציבור הרחב שקנתה לה שביתה [התבססה] גם בקרב ההיסטוריונים,

היא שהרצל סטה מדרכו, ורק לחץ מצד "ציוני ציון" מרוסיה החזירו למוטב. לדעת המחבר,

חריצת דין [קביעה] זאת חוטאת לאמת ההיסטורית. חומר ארכיוני רב מחזק את הטענה, שהרצל

נשאר נאמן למטרתו המקורית. המשא ומתן שימש לו תכסיס [תרגיל] בלבד. עיקר מטרתו הייתה

לזכות בהכרתה של ממשלת בריטניה בתנועה הציונית, וביהודים כעם, ולהביא בהדרגה את

בריטניה למסקנה שפתרון השאלה היהודית אפשרי רק בארץ-ישראל.

[...]

הכרה ביהודים כעם הייתה חשובה לא רק כמטרה בפני עצמה, אלא גם לצורך מדיני, משום שרק

עמים ראויים לטריטוריה משלהם. לנורדאו כתב הרצל, שהמשא ומתן עם אנגליה הוא בבחינת

תרגיל טקטי בלבד העשוי לקרב את התנועה לארץ-ישראל יותר מהר ממושבותיו של הברון רוטשילד, ובמובן המדיני המהלך המזרח-אפריקני [המשא ומתן עם אנגליה בנוגע לאוגנדה] ישמש אבן פינה בדרך לציון".

(י' פרידמן, "מדיניותו של הרצל והישגיו", דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות: החברה היהודית, תשנ"ג, עמ' 2-3)

- הציגו את הטיעון (טענה ונימוק) של ההיסטוריון בנוגע למניע של הרצל לדון בהצעת אוגנדה.
- על פי מה שלמדתם, הציגו טיעון אחר (טענה ונימוק) בנוגע למניע זה של הרצל (17 נקודות).

5. התנועות הלאומיות – חיזוק התודעה הלאומית

א. הציגו שתי פעולות של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 לחיזוק התודעה הלאומית והזהות המשותפת. בחרו במקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד פעולה אחת של התנועות הלאומיות לחיזוק התודעה הלאומית באה לידי ביטוי במקור זה (16 נקודות).

ב. לפניכם שני קטעי מקור (1-2) העוסקים בקשר בין שפה ובין תחייה לאומית. **מקור 1 – בנימין זאב הרצל, קטע מן הספר "מדינת היהודים" שיצא לאור באוסטרייה בשנת 1896.**

"יאוּלֵי יחֻשׁב מִיִּשְׁהוּ, שִׁיְהִיָּה בְכֵךְ מִשׁוּם קוֹשִׁי, שֶׁאֵין לָנוּ עוֹד שִׁפְהַ מִשׁוֹתֶפֶת, הִרִי אֵינְנוּ יִכּוֹלִים לְדַבֵּר זֶה עִם זֶה עֵבְרִית. מִי מֵאֵיתָנוּ יוֹדֵעַ עֵבְרִית בְּמִידָה מִסְפֶּקֶת, כְּדִי לְבַקֵּשׁ בְּשִׁפְהָ זֶה כְּרִטִּיס רִכְבֶּת? זֶה לֹא קִיִּים. בְּכֵל זֹאת הֶעֱנִיין הוּא פְּשׁוּט מְאֹד. כֹּל אָדָם יִדְבֵר בְּשִׁפְתּוֹ, וְשׁוּיץ הִיא הוֹכַחָה לְאִפְשָׁרוֹת שֶׁל רִיבּוּי שִׁפּוֹת*. גַּם שֵׁם, בְּאַרְץ הַחֲדָשָׁה, נוֹסִיף לְהִיּוֹת מֵה שֶׁאֵנוּ כְּעַתָּה, כִּשֶׁם שֶׁלְעוֹלָם לֹא נִחְדַל לְאֹהֲבֵי מִתּוֹךְ צַעַר וְגִעְגּוּעִים אֶת אֲרָצוֹת מוֹלַדְתָּנוּ שֶׁמֵהן גּוֹרֶשְׁנוּ. הַשִּׁפְהָ הַשִּׁימוּשִׁית בִּיּוֹתֵר בְּתַקְשׁוֹרֶת הַכְּלָלִית תִּהְיֶה מֵאֵלִיָּה, לְלֹא כְּפִיָּיָה, לְשִׁפְהָ הָרֵאשִׁית."

(מעובד על פי ב"ז הרצל, **מדינת היהודים**, הוצאת ידיעות אחרונות, 1978, עמ' 62)

*בשוויץ יש ארבע שפות רשמיות

מקור 2 – מודעה שפרסמה ביישוב היהודי בארץ ישראל בשנת 1913

גילוי דעת

הקרוטוריום [הנהלה] של הטכניקום בברלין החליט שכל המדעים הכלליים בבית הספר הריאלי ובטכניקום [הטכניון] בחיפה לא יילמדו בעברית כי אם בלשון זרה. החלטה זו היא התנקשות בנפש האומה העברית ואנו חושבים אותה לאסון לאומי.

אין אנחנו מתנגדים ללמוד לשון זרה איזו שהיא על בוריה [ביסודיות] בבתי הספר העבריים בארץ ישראל, אבל אין הלשון הזרה רשאית לתפוס מקום שפת ההוראה כשם שאין לה זכות זו בבתי הספר של כל עם ועם.

דור שלם עבד בעד [למען] תחיית שפתנו [עברית], בתור שפת בית הספר ושפת החיים, ואנחנו לא ניתן להעבירו על לשוננו [שיאלצו אותנו לוותר על שפתנו], כשם שלא ניתן שיעבירונו על דתנו.

הלשון היא נשמת העם! תחיית שפתנו היא יסוד הכרחי בתחיית עמנו. כדי שאחרים יכירו בזכות לשוננו, נחוץ שעם ישראל יגן על שפת ישראל ויביא אותה לידי שלטון גמור בכל בתי הספר בארץ ישראל.

הלשון העברית שהיא הקשר הטבעי בין כל בני עמנו מחויבת [חייבת] להיות שפת הלימודים בכל בתי הספר שלנו, בין של החרדים ובין של אינם חרדים.

השפה העברית קדושה לנו ואנו נילחם בעדה [עבורה] כאשר נלחמו אבותינו בכל זמן בעד קודשי האומה.

מרכז המורים – ד"ר י' לוריא

ועד הלשון – א' בין יהודה

הוועד לחיזוק החינוך העברי בארץ ישראל:

סניף ירושלים – ד"ר יצחק לוי, ד"ר יעקב סגל

סניף יפו – מ' דיזנגוף, ד"ר ח' בוגרשוב

סניף חיפה – ש' פוזנר, ד"ר א' אורבך

(מתוך אוסף כרוזים וכרזות, אתר הספרייה הלאומית)

- הציגו את העמדה שבאה לידי ביטוי **במקור 1** ואת העמדה שבאה לידי ביטוי **במקור 2** בנוגע לקשר בין השפה העברית ובין התחייה הלאומית ציונית.
- הסבירו את הסיבות להבדל בין העמדות שהצגתם. בתשובתכם התייחסו **לשניים ממאפייני המקור האלה**: יוצר המקור, מועד פרסום המקור, המקום שבו פורסם המקור, קהל היעד (17 נקודות).

6. התנועות הלאומיות – גורמים מעכבים וגורמים מסייעים

א. לפניכם קטע ממכתב שכתב, בשנת 1861, ג'וזפה מציני, ממנהיגי התנועה הלאומית באיטליה, לידידו בגרמניה, ובו הוא מסביר מדוע נכשלו המהפכות הלאומיות שהתרחשו בשנים 1848-1849, המכונות "אביב העמים".

"מדוע נכשלה המהפכה [אביב העמים]?"

בשנת 1848 ניצחנו. העם נענה לקריאה שלנו לחירות.

השליטים העריצים נכנעו, כמעט, למכה הראשונה. יכולנו להניח בסיס לתקופה חדשה לשם ייסוד המדינות המאוחדות של אירופה, לייסוד ברית האומות על חורבות העולם הישן, שהתקיים על בריתות רמאות בין שושלות המלוכה.

מדוע נכשלו תוכניותינו? מדוע ניתן למלכים הרועדין או הבורחים להגיע מחדש אל השליטה, צעד אחר צעד? שליטנו הקודמים טיפחו בנו את השנאה הגזעית הישנה בשעה שהשיעבוד המשותף שלנו מנע מאיתנו להבין זה את זה; לא תפסנו, כי לא תקום ולא תתמיד חירותו של עם, אלא רק בתוקף האמונה המצהירה על זכות החירות לכול, וכי בהיותנו חופשיים, היינו יכולים להגיע בקלות לידי הבנה הדדית בדבר הבעיות הטריטוריאליים, שעדיין במחלוקת. בחרנו לנו בעניין זה את ההשקפה של העבר ולא של העתיד. החלפנו את העיקרון של הלאומיות בעיקרון של הלאומנות הבזויה. במקום לפעול בכוחות משותפים, פיצלנו את כוחותינו ובודדנו את עצמנו בקרב. אויבינו פעלו במשותף, ומשום כך הצליחו לנצח אותנו אחד-אחד ועשו אותנו לצחוק".

(מעובד על פי מ' רול ערד, מקורות ללימוד ההיסטוריה הישראלית והכללית, כרך חמישי, הוצאת רגש צ'צ'יק, תשנ"ד, עמ' 28)

- הסבירו כיצד שני גורמים שעיכבו את המאבקים של התנועות הלאומיות באירופה באים לידי ביטוי בקטע מן המכתב.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו שניים מן הגורמים שעיכבו את המאבק של התנועה הלאומית שפעלה באחת מן הארצות: יוון, פולין, איטליה, גרמניה (17 נקודות).

ב. הציגו שני גורמים שעיכבו את הפעילות של התנועה הציונית בראשית דרכה וגורם אחד שסייע לפעילות זו. בחרו במקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד אחד מן הגורמים שהצגתם בא לידי ביטוי במקור זה (16 נקודות).

מועד קיץ תשפ"ה

1. צמיחת הלאומיות

א. לפניכם מקור שפרסמו איטלקים שעזבו את איטליה במהלך כיבושי נפוליאון.

"כל האיטלקים קידמו בברכה חמה את הצרפתים בבואם לאיטליה, ולראשונה בחייהם גילו עניין בגורלה ובייעודה של האומה .

אבל מאוחר יותר השתנו פני הדברים: כשהגיע האויב [הצרפתים] קיבלוהו עמי איטליה באדישות והיו אף כאלה שהתקוממו נגד הגייסות הצרפתיים ונגד תומכיהם... מה גרם לתוצאה כה מוזרה?... אחת השגיאות העיקריות שנעשו באיטליה הייתה התעלמות מוחלטת מרוח האומה. באיטליה ארגנו מהפכה צרפתית

במקום מהפכה איטלקית. אפילו הפטריוטים האיטלקיים לוקים בחוסר היגיון ועקביות בעניין זה: הם מפיצים את הרעיונות, את המנהגים, את האמצעים, את הגישות ואפילו את ההזיות של המהפכה הצרפתית. הוגים פוליטיים הראו בצורה חותכת שלכל עם יש רוח ייחודית משלו, וכי דרושה לו צורת ממשל ייחודית משלו, ועל אף זאת, לכל הרפובליקות החדשות באיטליה ניתנה החוקה הצרפתית... מפקדי הצבאות הצרפתיים פירקו את נשקם של התושבים האיטלקיים בכל האזורים שבתחום שיפוטם... סיבה נוספת לנמיכות הרוח הלאומית הייתה החלוקה של איטליה להרבה אחוזות פוליטיות קטנות... אולם עדיין אפשר להציל את איטליה באמצעות תיקון השגיאות האלה. הדבר חשוב לא רק לאיטליה כי אם גם לארצות אחרות: הדרך היחידה לשנות את מאזן הכוחות באירופה... היא לאחד את כל חלקי איטליה לרפובליקה אחת."

(מעובד על פי כ' הרווי, 'הרסטורציה באירופה', בתוך: ג' קולקה [עורך], **עידן המהפכות**, 9, האוניברסיטה הפתוחה, 1982 עמ' 106–107)

– הסבירו כיצד באים לידי ביטוי **במקור שניים** מן הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.

– הציגו **שני** גורמים שעיקבו את המאבקים של התנועות הלאומיות באירופה: גורם **אחד** על פי **המקור**, וגורם **אחד** נוסף.

ב. הציגו גורם **אחד** שעיקב את צמיחת התנועה הציונית, וגורם ייחודי **אחד** שסייע לצמיחתה. בחרו במקור **מספר הלימוד** והסבירו כיצד **אחד** מן הגורמים שהצגתם בא לידי ביטוי במקור שבחרתם.

2. מאפיינים מלכדים, דרכי פעולה של התנועות הלאומיות

א. לפניכם כרטיס ציר (נציג) של פאולינה רוזנבלום שהשתתפה בקונגרס הציוני השני (1898).

הקונגרס
הציוני בבזל

כרטיס ציר
(נציג)

עבור גברת
פאולינה רוזנבלום

(א' אורן, העם היהודי ארץ-ישראל ומדינת ישראל 1880–1939, חלק א', מרכז זלמן שזר וכתר, עמ' 146)

– הסבירו כיצד באים לידי ביטוי **בכרטיס הציר שני** מאפיינים המלכדים את בני אותו לאום.
– על פי **מה שלמדתם**, הציגו **שני** אתגרים (קשיים) שהיו ייחודיים לתנועה הציונית, והסבירו כיצד **אחד** מהם בא לידי ביטוי **בכרטיס הציר**.

ב. הציגו **שני** דפוסי פעילות המשותפים לתנועה הציונית ולתנועות הלאומיות באירופה בראשית דרכן. בחרו במקור **מספר הלימוד** והסבירו כיצד הוא מבטא את **אחד** מדפוסי הפעילות שהצגתם.

3. התנועות הלאומיות – מטרות ופעולות

א. בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות: יוון, פולין, איטליה, גרמניה. הציגו את המצב המדיני ואת המצב החברתי-כלכלי בארץ שבה פעלה התנועה הלאומית שבחרתם, והסבירו את ההשפעה של מצב זה על מטרות התנועה ועל אחת מפעולותיה.

ב. לפניכם מקור מאת ליאו מוצקין, פעיל ציוני ואחד מיוזמי הקונגרס הציוני "אולי תקדים תחייה גופנית לתחייה רוחנית, אם חלק הגון של העם היהודי יחיה בתנאי חיים נורמליים. על השאלה אם ניכרת כבר היום תחייה גופנית מסוימת בתוך האיכרים היהודים בארץ, עליי לתת תשובה חיובית... ניכרת זריזות רבה בתרגילי גוף, למשל ברכיבה, בירייה, מה שאין למצוא לחלוטין אצל יהודי הגולה."

(א' ביין [עורך], ספר מוצקין, ההנהלה הציונית והנהלת הקונגרס היהודי העולמי, תרצ"ט, עמ' 45–46)

– הסבירו כיצד באה לידי ביטוי במקור אחת מן המטרות של התנועה הציונית.

– על פי מה שלמדתם, הציגו שתי פעולות שנקטו העולים בארץ-ישראל בשנים 1881–1914 כדי לקדם מטרה זו.

מועד חורף תשפ"ה

1. המטרות של התנועות הלאומיות והפעולות למימושן

- א. - הציגו את המטרות של התנועות הלאומיות שפעלו באירופה במאה ה-19.
- הסבירו כיצד פעלו **תנועות לאומיות** למימוש מטרותיהן. בססו את תשובתכם על פעולה אחת שנקטו, ועל מקור **מספר הלימוד** המדגים פעולה נוספת.
- ב. בנספח לשאלה זו מוצגת מודעת "דרושים" לגיוס עובדי בניין, שהתפרסמה ביפו בשנת 1909.
- הסבירו כיצד **שתיים** מן המטרות של הפעילות הציונית בארץ-ישראל בשנים 1882–1914 באות לידי ביטוי **במודעה**.
- הציגו מטרה נוספת של הפעילות הציונית בארץ-ישראל בשנים האלה, והסבירו באמצעות **שתי פעולות** כיצד קידמו הציונים את מימוש המטרה שהצגתם.

בעז"ה

ביום א' כ"ט תמוז נגשים אנחנו לבנין הגמנסיה ובתים באחזת בית ביפו. על כן הננו פונים בזה אל כל הבנאים והמסתתים ושאר פועלים עברים הדורשים עבודה לבא אלנו במשך השבוע הבא לרשום את שמותיהם על פי התנאים האלו:

(א) העבודה כל יום עשר שעות לא פחות ולא יותר
 (ב) ביום הששי ~~חצי-יום~~* 9 שעות.
 (ג) אם נצטרך לשביתת ימים אחדים מצד חוסר חומר לבנין נודיע את הפועלים-יום הבנאים שני ימים מקודם אם זמן אי עבודה ימתין יותר משני ימים רצופים, אז בעד הזמן אחרי שני הימים הראשונים מקבלים הבנאים (ולא הפועלים הפשוטים) שכירותם, אם יוכיחו שלא יכלו למצא עבודה אחרת על הזמן הזה. ואין להם לדרוש שכירות על אותו זמן.

המקחים:

שכירות יום הבנאי — — — 22-18 גרוש כפי ערכו
 הבונה בצורות — — — 14-12 . . .
 המסתת — — — 16-12 . . .
 נושא אבנים — — — 10-8 . . .
 פועלי מים עפר וצורות 8
 להילדים נושא טייט — 5-4 . . .

הקבלן יוסף אליהו שלוש — יפו.

* המחיקות נעשו על המודעה המקורית.

המודעה המקורית

2. מאפייני התנועות הלאומיות

א. בנספח לשאלה זו מוצגת תמונה המתארת את ההכרזה של התנועה הלאומית הסרבית על שלטון עצמי במאי 1848.

– הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בתמונה שניים מן המאפיינים שמלכדים את בני אותו הלאום.

– הציגו שני מאפיינים נוספים המלכדים את בני אותו הלאום.

אספת מאי

(ציור: פאול סימיץ, by Wikimedia Commons. Pavel Simić, by Wikimedia Commons)

ב. – הציגו שלושה מאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה.

– הסבירו כיצד שניים מן המאפיינים שהצגתם באים לידי ביטוי בדמותו ובדרכי פועלו של בנימין זאב הרצל.

– בחרו במקור מספר הלימוד והסבירו כיצד הוא מדגים את אחד מן המאפיינים האלה.

3. התנועות הלאומיות – גורמים מעכבים וגורמים מסייעים

א. - בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה, והסבירו כיצד השפיעה (עיכבה או סייעה) אחת מן המעצמות על המאבק של תנועה זו.

- בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה, והסבירו כיצד השפיעה (עיכבה או סייעה) אחת מן המעצמות על המאבק של תנועה זו.

(16 נק')

ב. לפניכם קטע מקור ממאמר שכתב דוד בן-גוריון אחרי הצהרת בלפור.

”אחרי 35 שנים של מפעל חלוצי בארץ, שהוכיח את כישרון העם העברי לקומם [לשקם]

את הריסות ארצו; אחרי 20 שנים של הסברה לאומית מדינית אשר גילתה לעולם את שאיפת העם היהודי למולדתו, הכריזה האדירה שבמדינות העולם שהיא מכירה רשמית בקיום האומה העברית ומתחייבת לסייע להקמת הבית הלאומי שלה בארץ ישראל. אנגלייה לא החזירה לנו את הארץ, דווקא עכשיו, ברגע של שמחת הניצחון הגדולה. יש להדגיש דבר זה בתוקף מיוחד: אין בכוחה של אנגלייה להחזיר לנו את הארץ. ולא מפני שהארץ אינה ברשותה או עדיין אינה ברשותה. גם לאחר שכל הארץ, מבאר שבע ועד דן, תיכבש בידי אנגלייה – הארץ לא תשוב להיות שלנו רק משום שאנגלייה הסכימה לכך, ולו גם באישור כל שאר המדינות. אין ארץ נקנית לעם אלא בייסורי עבודה ויצירה, מאמצי בניין והתיישבות. אנגלייה הגדילה לעשות: היא הכירה בקיומנו כאומה ואישרה את זכותנו לארץ. העם העברי בעצמו חייב להפוך זכות זו לעובדה חיה וקיימת, חייב בגופו ובנפשו, באונו ובהונו (בכוחו ובכספו) להקים את ביתו הלאומי ולבצע את גאולתו הלאומית עד תומה" (מעובד על פי: ד' ב'גוריון", עם הצהרת אנגליה 14, "בנובמבר 1917, בתוך: ממעמד לעם, עם עובד וקרן הנגב 1974, עמ' 18)

- על פי קטע המקור, מהו ההישג לעם היהודי בפרסום הצהרת בלפור ?
- לטענת ב'גוריון המוצגת בקטע, כיצד תרמה הפעילות של התנועה הציונית להישג זה ?
- על פי מה שלמדתם, נמקו את טענתו באמצעות שתי פעולות של התנועה הציונית – כל פעולה מתחום אחר. (17 נק')

4. התנועות הלאומיות – דרכי פעולה

- א. לפניכם קטע מקור מזיכרונותיו של יוליאן אורסין נימצ'ביץ', משורר ומדינאי פולני. הקטע מתאר את הפעילות של התנועה הלאומית הפולנית בראשית המאה ה'19.

השגרירים ששלחנו לחוץ לארץ שולחים הצהרות נימוסין ותו לא [וזהו]. ק' הצעיר היה בברלין ועשה בחוכמה. נודע לו כי עומד להגיע לקניגסברג שגרירו של המלך [הצרפתי] לואי פיליפ, בדרכו לפטרסבורג. מיהר אפוא להיות במקום וחיכה לו במשרד הדואר. [...] ואכן הזמינו הצרפתי המנומס למרכבתו, והצהיר בפניו כי צרפת לא תוכל לעזור לנו אלא בהתערבות דיפלומטית. כי צרפת זקוקה לשלום כדי לבסס את השושלת החדשה ואת סדר העניינים החדש בשעה שמצויים בה עוד כמה עוררין [מתנגדים]. [...] הוא סיים והבטיח שצרפת תעשה ככל שתוכל למען בעלי בריתה, הפולנים הנועזים. ואכן גם בפריז הצהיר שר החוץ בבית הנבחרים, כי צרפת - למרות רצונה העז - לא תיכנס למלחמה למען הפולנים. כן נאמו לטובתנו האדונים לפיט, ביניון ואחרים. נתכונן [הוקם] גם על ידי לפיט ועד פולני העורך מגבית למעננו.

גם מאנגלייה אין אלא הבעת איחולים לבביים, בוודאי גם תרומות כספיות רבות תתאספנה, אבל כיצד להמציא לנו כשהפרוסים* מעכבים ועוצרים הכול... כל הידיעות הללו משכנעות באופן מוחלט, כי אין לנו לקוות לשום תמיכה רצינית ממעצמות חוץ... אין אפוא לסמוך אלא על האלוהים, על עוז רוחנו ויציבותנו, ואכן מצטיין בכך צבאנו, ובהתלהבותם הרבה מסתערים מועטים על המונים. [...] ואולי יעשה האלוהים את הנס, לאחר שרבות הרע לנו.

(מ' הנדל [עורך], מקורות ללימוד ההיסטוריה הישראלית והכללית, כרך רביעי, הוצאת יהושע צ'צ'יק, תשי"ד, עמ' 240–241)

* פרוסיה – ממלכה גרמנית ששלטה על שטחים במערב פולין.

- הסבירו כיצד שתיים מדרכי הפעולה של התנועות הלאומיות באירופה באות לידי ביטוי בקטע המקור.
- ב. – הציגו שתי דרכי פעולה מתחומים שונים שנקט היישוב היהודי בארץ ישראל בשנים 1881–1914, והסבירו את החשיבות של אחת מהן לקידום המטרות של התנועה הציונית.

– בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מדגים את אחת מדרכי הפעולה שהצגתם.

5. מטרות ומנהיגות בתנועות הלאומיות

- א. – הסבירו שתיים מן המטרות של התנועות הלאומיות.
 – הציגו **מקור מספר הלימוד** שבו באה לידי ביטוי דרך פעולה של ההנהגה בתנועות הלאומיות, שנועדה לקדם אחת מן המטרות שהצגתם.
- ב. לפניכם שני קטעי מקור (1–2) שהתפרסמו בעיתונים בארץ-ישראל לאחר מותו של הרצל.
מקור 1 – פורסם ב־12 ביולי 1904, בעמוד השער של העיתון "השקפה", עיתונם של אליעזר בן יהודה ובני משפחתו.

הינה [עבר] שבוע ימים שמת הרצל, הינה כבר חמישה ימים שגופו של יוצר הציונות המדינית מונח באדמה. [...] ועוד לא יבשו הדמעות שזלגו אלפי עיניים גם בעירנו ובשאר ערי ארצנו, עוד לא חדלו ההספדים, עוד דומה כמו מתנו עוד מוטל לפנינו. [...] ובתוך הצער והכאב הלוהט, שתי מחשבות מנקרות תמיד את המוח: מה היה? ומה יהיה? [...]

וזה האיש שהקדיש כל חייו לעבודת האומה, האיש אשר יצר את הציונות המדינית, את הכנסייה [הקונגרס], את האוצר הלאומי, האיש אשר הגדיל את כבודנו בעולם. [...]

ומה יהיה? מי יעמוד בראש התנועה? מי ינהיג עתה את אוניית הציונות בתוך הים הזועף?
 על שאלה זו אין לעת עתה בידי איש ממנו [מאיתנו] לתת תשובה פחות או יותר נכונה על המְשֵׁרָה הכל כך קשה, התפקיד כל כך דורש הרבה מעלות מתחלפות. [...] זו הייתה גדולתו של יוצר הציונות המדינית, וזהו אשר נתן לו [...] יכולת לעשות כל מה שעשה ואשר לא האמין איש כי אפשר לעשותו. [...] הה! מי ייתן לנו תמורתו?
 (השקפה, 12 ביולי 1904)

מקור 2 – פורסם ב־14 באוקטובר 1904, בעמוד השער של העיתון "חבצלת". בתקופה זו העיתון היה ביטאונה של הקהילה החרדית בירושלים.

ראיתי את פרשת האָבֶל המוזר, למורת רוח שלומי אמוני ישראל [החרדים], אשר עשו איזה אנשים מירושלים, על מות תיאודור הרצל, על יד האַשְׁרָה*, אשר נטעו בסביבות ירושלים על שמו. [...]

והינה בכל אשר התאמצו המספידים להגדיל את המעלות של הרצל כעליון על כל גדולי ישראל וקדושו, לא יכלו לטעון שהכיר באלוהים לכל הפחות בימי חייו האחרונים, כי חי את חייו בלי שום דת כלל, וכך מת. [...]

כל המאמין באלוהי ישראל ובתורתו לא יוכל להזכיר את שמו של הרצל מבלי לקפוץ ממקומו בשל כל מה שעולל לעמנו. את הלאומיות הוא אסף מעמים זרים, ולא מעם ישראל היא - כי לאומיותנו היא רק תורתנו. [...]

הדיפלומטיה של הרצל היא רק הטעיה. שבע שנות הציונות הן כמו שבע שנות הרעב במצרים, רעב למעשים ממשיים. הרצל התחכם והוליך את עם ישראל מפני הרעב הדיפלומטי בארץ כנען לאל-יעריש שבמצרים. אבל חלום הרצל איננו חלום פרעה שהתממש - אלא חלום שווא. לאחר שחלום זה לא התממש, פנה [הרצל] לאחוז את עיניהם של עם ישראל באוגנדה שבאפריקה, וגם זה הכול הבל ורעות רוח ומעשה תעותעים.

(מעובד על פי: **חבצלת**, 14 באוקטובר 1904)

* עץ המשמש לעבודת אלילים.

- הציגו את ההבדלים בין שני קטעי המקור על פי שני התבחינים (הקריטריונים) האלה:
- האבל על מותו של הרצל; הערכת דמותו ופועלו של הרצל.
- הסבירו סיבה אחת להבדלים שהצגתם בין שני קטעי המקור.

6. מעורבות המעצמות בהתפתחות התנועות הלאומיות

- א. – בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה, והסבירו כיצד השפיעה אחת מן המעצמות על המאבק של תנועה זו.
- בחרו במקור **מספר הלימוד** שבו באה לידי ביטוי ההשפעה של אחת מן המעצמות על התנועה הצינית עד 1920, והסבירו כיצד המקור שבחרתם מבטא השפעה זו.
- ב. לפניכם קטע מקור מתוך זיכרונותיו של מאיר דיזנגוף משנת 1917 בקטע הוא מתאר את מדיניות השלטון העות'מני בארץ-ישראל.

ובתל אביב כולה - בדיקות. נעשים חיפושים בבתיים, בחצרות ובמרתפים, ולפי הוראתם של שוטרי חרש נאסרים אנשים שונים, שנחשדו כמורדים. על ידי המאסרים ביקשו לגלות את מצפוני [סודות] הקשר, ועל ידי החיפושים קיוו למצוא נשק ותעודות סתרים של החברות הסודיות וחבריהן... והמפקד הצבאי [העות'מני] חסן בק, פרא לא לומד, אכזרי, ננס מנוול ומושחת מראה - התנפל על כל היישוב היהודי והערבי בשצף קצף וישליך אִימה על כל התושבים. הוא דרש מאת היהודים נשק, וכמה שנתנו לו - לא אמר די. דרש כסף [...] ופתאום התחיל משכלל ומשפר את העיר. בולמוס [שיגעון] של תיקון העיר אחזו בעצם ההכנות למלחמה, והריהו חוטף לשם זה אנשים מן הרחוב ושולחם לעבודה. [...] בלילה אסור היה להדליק נר בבתיים, שמא ישתמשו באור לעשיית אותות וסימנים לספינות המלחמות, שהיו עוברות מזמן לזמן בסמוך לחוף יפו. [...]

והינה זה באו הקימקס [המושל] והמפקד לידי מסקנה, שהיהודים מכוונים הכול בשביל מרד כללי בארץ-ישראל וכי כבר יש להם ממשלה משלהם המוכנה לעמוד בראש המדינה כשתגיע השעה. [...]

ובכן, קיבל ג'מאל פחה רפורט [דו"ח] מפורט על כל המתרחש בין יהודי ארץ ישראל, ובעיקר בתל אביב, קן המרד. ומובן כי צריך לבער את הרעה מן הארץ. [...] ולכן החליט ג'מאל פחה להרחיק, לפי שעה, את האנשים המסוכנים האלה מן הארץ על ידי שילוח [...] לאיזו פינה נידחת ומרוחקת בטורקיה האסייתית - עד לבירור פשעם.

(מ' זיו, ש' אטינגר, י"מ לנדאו, דברי הימים, כרך ד, תולדות זמננו, חלק א', יובל, תשל"א, עמ' 355)

- הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטע המקור שניים מן המניעים שהשפיעו על המדיניות של השלטון העות'מני כלפי היישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה.

7. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות

- א. – הסבירו את ההשפעה של אירוע פוליטי אחד ואת ההשפעה של שינוי כלכלי-חברתי אחד על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- בחרו במקור מספר הלימוד שבו בא לידי ביטוי גורם אחר לצמיחת התנועות הלאומיות בתקופה זו, והסבירו כיצד גורם זה בא לידי ביטוי במקור שבחרתם.

ב. לפניכם קטע מקור מתוך מכתב שכתב חיים ויצמן* בשנת 1914 ללידי קריו – יהודייה בריטית שהייתה מקורבת למשפחת רוטשילד.

אנו הבאים מרוסיה נולדנו וחונכנו בשאיפה לחיים יהודיים חדשים וטובים יותר. אין הכוונה לחיים נוחים בלבד, אלא לחיים יהודיים נורמליים, כשם שהאנגלים חיים אנגליים נורמליים... אנו הבאים מרוסיה, במקום שהוקם מנגנון מודרני ומושלם ביותר כדי לשבור את גופם ואת נפשם של היהודים, איננו מתייראים [פחדים] כל כך מפני הדבר הנקרא אנטישמיות. יותר מדי ראינו אותה בעינינו. אבל בטוחים אנו, כי כל זמן שהיהודי ייחשב כמין סרח עודף [תוספת מיותרת] לאחרים (לפעמים רצוי ונסבל, ולפעמים או על פי רוב - בלתי רצוי), לא תחדל הצרה. מגיעה לנו הזכות שינהגו בנו כביצורי אנוש נורמליים, הראויים להיכנס למשפחת העמים כשווים להם ולהיות אדונים לעצמנו. אנו שונאים את האנטישמיות [...]. לא נעלמה ממנו [מאיתנו] העובדה שתרמנו את חלקנו לקדמה ושנוסיף לתרום במידה יתרה, אם נוכל לחיות כאנשים חופשיים בארץ חופשית שלנו.

(ח' ויצמן, **מסה ומעש**, הוצאת שוקן, תשכ"ג, עמ' 163)

* חיים ויצמן – יליד רוסיה, ממנהיגי ההסתדרות הציונית באנגליה, לימים הנשיא הראשון של מדינת ישראל.

– הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטע המקור שניים מן הגורמים לצמיחת הציונות.
– איזה מן הגורמים האלה הוא, לטענת ויצמן, גורם חשוב יותר להתפתחות הציונות? כיצד ויצמן מנמק את טענתו?

8. מאפיינים מלכדים, תוכנית בזל והפעילות הציונית

א. – על פי מה שלמדתם, הציגו את המאפיינים שמלכדים את בני אותו הלאום.

– **בנספח** לשאלה זו מוצגים ההמנונים והדגלים של יוון ושל ישראל (התנועה הציונית).

הסבירו כיצד שניים מן המאפיינים שהצגתם באים לידי ביטוי גם **בהמנון היווני** וגם **בהמנון הציוני** שבנספח, והציגו מאפיין לאומי מלכד אחד שבא לידי ביטוי בשני הדגלים.

ב. בחרו בשניים מן האמצעים שנקבעו בתוכנית בזל (1897) להשגת מטרת הציונות, והסבירו כיצד פעלו הציונים לקידום כל אחד מן האמצעים האלה. בססו את תשובתכם על עובדות היסטוריות ועל מקור מספר הלימוד.

נספח לחלק א, שאלה 5 – המנונים ודגלים

התקווה / נפתלי הרץ אימבר	המנון לחירות* / דיוניסיוס סולמוס (ביוונית – Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν)
<p>כָּל עוֹד בְּלִבְּךָ פְּנִימָה נִפְשׁ יְהוּדֵי הוֹפִיָּה, וּלְפָאֵתִי מוֹרָחַ, קִדְיָה, עֵץ לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה, עוֹד לֹא אֶבְדָּה תְּקוּמָתוֹ, הַתְּקוּהָ בְּת שְׁנוֹת אֲלֵפִים, לְהִיּוֹת עִם חִפְשֵׁי בְּאֲרָצוֹ, אֲרָץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.</p>	<p>אני מזהה אותך לפי הקצה של החרב האימתנית אני מזהה אותך לפי המבע שסוקר את הארץ בכוח עולה מעצמותיהם הקדושות של היוונים, ואמיצה כבראשונה, האח, הו האח, חירות! מותם של היוונים העתיקים הוליד את נפשנו החופשית כעת, עם קום גבורת קדם, הבה נצדיע לך, הו חירות!</p> <p>* המנון תורגם מיוונית.</p>
	

9. מאפייני התנועות הלאומיות, גורמים מסייעים וגורמים מעכבים

א. לפניכם קטע מקור שכתב ג'וזפה מציני, ממנהיגי התנועה הלאומית האיטלקית, באמצע המאה ה-19.

בזמן שִׁבְתִּי בבית הסוהר [...] הגיתי את רעיון ההתאגדות של איטליה הצעירה. הרהרתי עמוקות על העקרונות שעליהם יש לבסס את ארגון המפלגה, על האנשים שאבחר לי לשם עזרה לייסודה ועל האפשרות לקשר את פעולותיה עם אלה של הגורמים המהפכניים הקיימים באירופה. היינו מועטים, צעירים, בעלי אמצעים מוגבלים וללא השפעה, אבל האמנתי שכל הבעיה היא שנדע לפנות לאינסטינקטים [חושים טבעיים] האמיתיים ולנטיות של הלב האיטלקי, שנגזר עתה עליהם אֵלֶם [שתיקה]. [...] כל המפעלים הלאומיים ניתנו להם מהלכים על ידי אנשים מהעם שכל כוחם הוא בתעצומת אמונתם ורצונם, שאינם מתחשבים במכשולים ואינם מודדים את הזמן. ראיתי בעיני רוחי את איטליה הקמה לתחייה כשליחה של דת הקדמה והאחוה, העולה בהרבה ובהיקף רחב יותר על זו שהיא נתנה לאנושות בעבר. המסקנה הישירה של הרעיון הזה היא ששכנעתי, כי המפעל שיש לכוון איננו רק פוליטי אלא מעל לכל - מוסרי, לא שלילי, אלא דתי, וכי יסודותיו מושתתים לא על אינטרס עצמי או על שאיפה לרווחה, אלא על עקרונות ועל חובה.

(מ' הנדל [עורך], מקורות ללימוד ההיסטוריה הישראלית והכללית, כרך רביעי, הוצאת יהושע צ'צ'יק, תשי"ד, עמ' 234-235)

– הסבירו כיצד באים לידי ביטוי **בקטע המקור שניים** מן המאפיינים ו/או דפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 –
 – בחרו בתנועה לאומית שפעלה **באחת** מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה, והסבירו כיצד **עיכבה** הדת (הכנסייה) את פעילות התנועה שבחרתם **או** כיצד היא **סייעה** לפעילות זו.

שאלות מקור

10. לאומיות וציונות מרעיון למעשה

- א. הציגו **שניים** מן **הרעיונות** שהובילו לצמיחת הלאומיות באירופה במאה ה-19. הדגימו כיצד **אחד** מן הרעיונות האלה בא לידי ביטוי בפעילות של התנועה הלאומית **באחת** מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה.
- ב. התמונה שלפניכם צולמה בחוות מְרַחֲבֵית שבעמק יזרעאל בשנת 1911.

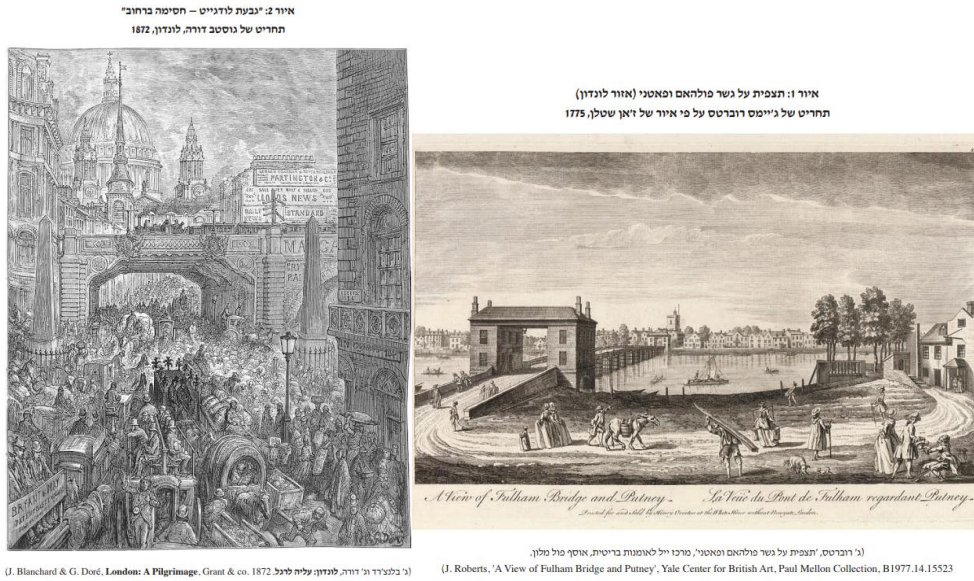

(צלם לא ידוע. מתוך אתר ויקימדיה קומונס, באמצעות מיזם ביתמונה)

- הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בתצלום **שניים** מן הרעיונות שרצו העולים לארץ-ישראל לקדם בשנים 1881-1914.
- הסבירו רעיון נוסף שקידמו העולים בתקופה זו, והציגו פעולה **אחת** שעשו להגשמת רעיון זה.

11. גורמים לצמיחת הלאומיות

א. עיינו בשני האיורים המצורפים, המתארים את החיים באזור לונדון בשתי תקופות.

— הציגו שניים מן השינויים בחיי היום יום (בתנאי החיים) באירופה שבאים לידי ביטוי בהבדלים בין איור 1 לאיור 2.

— הסבירו כיצד אחד מן השינויים שהצגתם השפיע על צמיחת הלאומיות באירופה במאה ה-19.
ב. הסבירו את ההשפעה של שניים מן התהליכים או האירועים שהתרחשו באירופה במאה ה-19 על צמיחת התנועה הציונית.

12. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות ולצמיחת התנועה הציונית

- א. לפניך קטע העוסק בהיסטוריה של אירופה במאה ה-19.
"בתקופה זו [המאה ה-19] נודעה חשיבות רבה לבשורה החדשה, בשורת חופש ושוויון [...] דבר זה שהאמריקאים קנוהו במהפכה, הרי גם בני אירופה יכולים לזכות בו [...]
בתוך פחות ממאה וחמישים שנה גדל מספר תושבי אירופה בשלוש מאות וחמישים מיליון ומעלה [...] הערים התרחבו וגדלו [...] שיטות התחבורה החדשות צמצמו את המרחקים, שיטות התעמולה החדשות עיצבו את דעת הציבור [...]
[בתוך פחות מחמישים שנה] בכל מקום ישתנו פני החברה עקב שלטון המכונה וההון, ובכל מקום תצטרך הממשלה לדאוג לסוג תושבים חדש, שכסף אין לו והוא עקור משורשיו היציבים שהיו לו לפניו, תלוש מן האמונות הישנות של חיי שדה וכפר ושרוי בלי ערכים ובלי מסורת.
(מעובד על פי האייל פישר, דברי ימי אירופה, ספר חמישי, מוסד ביאליק, תשכ"ב, עמ' 9, 11)
- על פי מה שלמדת, הצג שלושה מן הגורמים שהשפיעו על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. הסבר כיצד שניים מן הגורמים שהצגת באים לידי ביטוי בקטע.
- ב. הסבר שתי דרכים שבהן השפיעו התנועות הלאומיות באירופה על צמיחת הציונות.

13. המאבק למימוש יעדי הלאומיות

- א. הסבר שניים מן הגורמים שערכו את מימוש המטרות של המאבק הלאומי באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה.
- ב. לפניך קטע מאת הסופר משה סמילנסקי שחי בארץ-ישראל בתקופת מלחמת העולם הראשונה. בקטע הוא מתאר את המחלוקת ביישוב היהודי בנוגע לארגון ניל"י.
- בעת ובעונה אחת התחילו שוב מלחשים ומדברים על דבר "הריגול". הממשלה [...] מתחקים על (מחפשים את) עקבות המרגלים העברים, ובתוך הקהל העברי התחילו מראים באצבע על קבוצה ידועה של אנשים המתעסקים בריגול. יש אומרים, כי מחובת הציבור למוסרם לךשות (לשלטונות) ולהציל את היישוב ואת כבודו. ויש אומרים, כי אסור למסור לגרדום (עמוד התלייה) אף מרגלים... ובייחוד אם הריגול נעשה לטובת הצבא, שהכול מצפים לו כאל גואל ומשחרר. והלבבות נבוכים. יש מספרים ב"סוד" כי המרגלים הביאו זהב לטובת המהגרים (העולים) ולטובתם של מוסדות ציבוריים. תחילה קיבלו המוסדות את הכספים, ולבסוף פחדו ומיאנו (סירבו) לקבל אותו והכסף נשאר בידיים פרטיות.

(מ' סמילנסקי, זכרונות, בתוך: "זינגרוב וז' בויס", "להיות עם חופשי" – מגולה לתקומה לאומית, כרך שני, הוצאת כנה כרטא, 1988, עמ' 47)

הצג על פי הקטע את העמדה של כל אחד מן הצדדים במחלוקת.

הסבר שניים מן הנימוקים שמובאים בקטע: נימוק אחד לכל עמדה.

14. מאפייני התנועה הלאומית

- א. לפניך השיר "התקווה", שהיה ההמנון הלאומי ביישוב היהודי ובתנועה הציונית בסוף המאה ה-19, ולימים היה להמנון של מדינת ישראל. השיר "התקווה" מבוסס על השיר "תקוותנו" מאת נפתלי הרץ אימבר.
- התקווה / נפתלי הרץ אימבר
 כל עוד בלבב פנימה,
 נפש יהודי הומיה,
 ולפאתי מזרח, קדימה,
 עין לציון צופיה,
 עוד לא אבדה תקוותנו,
 התקווה בת שנות אלפים,
 להיות עם חופשי בארצנו,
 ארץ ציון וירושלים.
- הצג שלושה מן המאפיינים שמלכדים את בני אותו לאום, והסבר כיצד שניים מהם באים לידי ביטוי בשיר התקווה.
- ב. הסבר שתי נקודות דמיון והבדל אחד בין התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 ובין התנועה הלאומית היהודית בראשית דרכה.

15. התעוררות הלאומיות באירופה

לפניך קטע ממכתב של האחים גרים* שעוסק באיסוף השירה העממית הגרמנית.

“לאחרונה נוסדה חברה המבקשת לפרוש זרועותיה בכל רחבי גרמניה, ואשר שמה לה למטרה להציל ולאסוף את כל השירים והאגדות ששרדו בקרב בני העם הגרמני הפשוט. מקצה אל קצה מבורכת עדיין מולדתנו בנכס זה אשר הנחילו לנו אבותינו [...] בלא חקירה מדוקדקת יותר, לא יהיה אפשר להבין הבנה מעמיקה של המקורות האמיתיים והעתיקים של שירתנו, את ההיסטוריה שלנו ואת שפתנו. כשמטרה זו לנגד עינינו אנו מבקשים עתה לעשות כל מאמץ לגלות את החומר המפורט להלן ולהעלותו בנאמנות על הכתב:

1. שירי עם וחרוזים ששרים במועדים שונים, בחגים, במטוויות, ברחבות מחול ובעבודות השדה השונות. בראש ובראשונה כאלה שיש בהם תוכן סיפורי, כלומר שיש בהם התרחשות: ככל האפשר עם מילים, עם הלחן ועם הצלילים שלהם.

2. אגדות בשפה מדוברת [...], אגדות מקומיות שיש בהן כדי להבהיר מאפיינים מקומיים כלשהם (כמו הרים, נהרות, ימות, ביצות, טירות חרבות, מגדלים וכל האנדרטאות ומצבות הזיכרון מימי קדם) [...].

4. חגים עממיים, מנהגים, מסורות ומשחקים [...].”

(וסרמן, ה', [1989], אירופה ערש הלאומיות, מעשיות האחים גרים, רמת אביב: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 14-15)

*יעקב ווילהלם גרים חיו בגרמניה במאה ה-19 ועסקו בחקר התרבות הגרמנית.

א. הסבר כיצד המאפיינים המלכדים את בני אותו הלאום באים לידי ביטוי בקטע. בתשובתך הבא שלוש דוגמאות.

ב. הסבר את ההשפעה של רעיונות התנועה הרומנטית אן של רעיונות ההשכלה על צמיחת הלאומיות באירופה במאה ה-19. הצג גורם נוסף שתורם לצמיחת הלאומיות.

16. מאפייני התנועות הלאומיות וביטוייהם באירופה ובתנועה הציונית

קרא את הקטע הבא מתוך מאמר של אלון רחמימוב, “המפץ הגדול של הלאומיות” :
 “ראשית התגבשותן של תנועות לאומיות, כאשר קבוצות קטנות של אינטלקטואלים מפתחות ומדגישות את רעיון הלאום “שלהם”. בשלב זה מתגבשת על-פי רוב השפה הלאומית התקנית... מתחיל בשלב זה איסוף שיטתי של שירה, אגדות עממיות ומוסיקה אתנית מסורתית. פעילותם של דור ‘המייסדים’ בשלב הראשון מקיפה בדרך כלל רק מאות בודדות של אנשים. השלב החשוב ביותר בהפצתה של הזדהות לאומית. מאפיינת אותו הקמת רשת של אגודות לאומיות, שאוספות כספים, מייסדות בתי-ספר, מקימות מוזיאונים ומפרסמות כתבי-עת ועיתונים. מטרתם העיקרית של הפעילים בשלב זה היא “לעורר” את ההזדהות הלאומית ה“רדומה” של בני עמם באמצעות חינוך, ספרות והשתייכות לאגודות. כך נבנית בהדרגה אותה תחושה של שייכות קהילתית שהיא, כאמור, סוד הקסם של הרעיון הלאומי... הבשלתה של תנועה לאומית מסוימת באה לידי ביטוי גם בגיבוש זרמים פוליטיים שונים ובוויכוחים בנוגע למהותן של “זכויות לאומיות” ולדרך הטובה ביותר להשגתן.”

(מעובד מתוך מאמרו של אילן רחמימוב, המפץ הגדול של הלאומיות - מלחמת העולם הראשונה, אוקספורד 2002)

א. הצג שניים ממאפייני התנועות הלאומיות הבאים לידי ביטוי בקטע ומאפיין אחד על פי מה שלמדת והסבר כיצד באו שניים מהם לידי ביטוי בתנועה הלאומית במדינה שעליה למדת .

ב. הסבר שתי נקודות דמיון ושתי נקודות שוני בין התנועות הלאומיות באירופה לבין התנועה הציונית. או בין התנועות הלאומיות באירופה לבין התנועה הלאומית של אחת מהמדינות האלה : יוון, פולין, גרמניה, איטליה.

17. מאפייני הלאומיות

- א. על פי מה שלמדתי, הצג את המאפיינים המלכדים את בני אותו לאום.
 הסבר כיצד שניים מן המאפיינים שהצגת באים לידי ביטוי בקטע שלפניך
 "בקצה השני של אירופה, ולא בלי קשר הדוק עם המהפכה הצרפתית, התהוותה לאומיות מטיפוס אחר [...] לאומיותה של אומה כבושה, מושפלת ומדוכאה, החולמת חלומות תחייה – פולין. אומה גאה זו, בעלת היסטוריה של שמונה מאות שנים ומעלה, הייתה לפניו מדינה חזקה, שנשתבחה במוסדותיה החופשיים, כמעט רפובליקניים. מחמת חופש מופרז שקעה ברוב הימים באנרכיה [חוסר סדר], ופשוט נמחקה מעל המפה על ידי שכניה החמסנים, שחילקו ביניהם את אדמתה. [...] הפטריוטיות הפולנית לא הייתה עוד [הפסיקה להיות] נאמנות נתינים למלכם, ולא ערבות בודדת לשלומה והצלחתו של ארגון המדינה, אלא לבשה אופי של דבקות באידאה [רעיון], נאמנות לרוחות העבר שחלף מן העולם. מאחר שלא הייתה לה אחיזה בקרקע, שמה משכנה בלבבות."
 (טלמון, י' [1973]. רומנטיקה ומרי, תל אביב: עם עובד, עמ' 96-97)
- ב. הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה, והדגם כיצד שניים מן המאפיינים האלה באים לידי ביטוי אצל אחד ממנהיגי הציונות בראשית דרכה.

18. הגורמים לצמיחת הלאומיות ומאפייני התופעה

- קרא את הקטע וענה על השאלות שאחריו.
 "... התנועה הלאומית ביבשת אירופה הייתה תנועתם של מיעוטים, ובעיקר של שכבת האינטליגנציה (המשכילים).
 האצולה הוסיפה להחזיק ביחסה העוין לתנועה הלאומית.
 בשביל האינטלקטואלים, הסטודנטים ושכבת האינטליגנציה בכללה, הייתה הלאומיות אמצעי חיוני לביטוי עצמי. היא שימשה מוקד להזדהות הפרט, והכל במקום שהכנסייה חדלה למלא תפקיד זה..."
 (י' טלמון, רומנטיקה ומרי, עמ' 106-107).
- א. בקטע מוצגים שני גורמים לצמיחת הלאומיות. הצג אחד מהם, והסבר כיצד הוביל לעליית הלאומיות.
- ב. בחר אחד מן המאפיינים הבאים – שפה לאומית, מנהגים ומסורות, זיקה למולדת – והסבר כיצד הוא מהווה מרכיב/מאפיין בלאומיות?

19. צמיחת התנועות הלאומיות, התנועה הציונית

- קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
 "הלאומיות האירופאית המודרנית, שבאה לידי ביטוי בשאיפה של הלאום לממש את אחדותו ועצמאותו, כדי להבדיל אותו מקבוצות אחרות, היא תוצר של המאה ה-19. התנועות הלאומיות המודרניות צמחו בעיקר בגלל שילוב של כמה גורמים כמו: התסיסה שעוררו הרעיונות החדשים שנולדו באירופה בשנים שקדמו למאה ה-19, והופצו ע"י האגודות והמפלגות המהפכניות השונות, הלחץ שנוצר בגלל הגידול העצום של אוכלוסיית אירופה וצמיחת הערים הגדולות, התפתחות התעשייה, התחבורה והמודרניזציה ששינו את פני החברה האירופית ועוד. הצטרפות השינויים יצרה מציאות חדשה בתודעת בני אירופה ומודעות למצבם הפוליטי ולזכויותיהם."
 (מעובד עפ"י ד. תומפסון "אירופה מאז נפוליון" כרך א')
- א. הצג את הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19, על פי הקטע. הסבר את התרומה של אחד מהגורמים שהצגת לצמיחת התנועות הלאומיות.

ב. הסבר שתי השפעות של תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19 על הצמיחה ו/או על דרכי הפעילות של התנועה הציונית.

20. מאפיינים מרכזיים והצהרת בלפור

א. לפניך קטע ממכתב ששלח הוועד המרכזי של ההסתדרות הציונית באיראן (פרס) אל ההנהגה הציונית בלונדון (מאי 1921). הסבר שלושה מן המאפיינים המרכזיים את בני אותו לאום ובאים לידי ביטוי בקטע.

אנו מרשים לעצמנו להביא לידיעתכם סיפור קצר ומעניין על הארגון הציוני בפרס מאז היווסדו. כאשר הצהרת בלפור הוברקה אלינו מהארגון הציוני בפטרוגרד* והמברק הוקרא בבית הכנסת שבו התאספו יהודים רבים, רוח חדשה שרתה על גופה של יהדות פרס. הנוכחים כולם השתחוו והודו לאל, כשהם פורצים בצעקת שמחה על ראשית הופעת הגאולה. [...] בחול המועד פסח ניתנה על ידינו הצגה גדולה ומעניינת שבה נכחו יותר מאלפי יהודים, עד כי לא היה מקום לאחרים להיכנס. תחילה נישאו נאומים על "יציאת מצרים", "הצהרת כורש"*** והצהרה הבריטית המפורסמת [הצהרת בלפור], ואלה נסתיימו במחיאות כפיים של קהל שהריעו: תחי פרס! תחינה בנות הברית, גיבוריהם של העמים הקטנים! יחי ציון! נשלחו חוזרים לכל מחוזות פרס, מקומות שבהם ניתן למצוא יהודים, כדי שאלה יקיימו סניפים לעצמם. מכתבי תודה מגיעים אלינו מכל עבר, הרבה הרצאות ניתנו עד עתה בעניין החייאת השפה העברית ורגשות יהודיים לאומיים. התגובות לקריאותינו נראות משיביות רצון.

(בתוך: ח' סעדון [עורך], איראן, מכון בן צבי, תשס"ו, עמ' 159)

*פטרוגרד – הייתה העיר השנייה בגודלה ברוסיה בתקופה זו.

** הצהרת כורש – הצהרה שפרסם כורש מלך פרס בשנת 538 לפנה"ס. בהצהרה הוא קורא ליהודים בבבל לשוב לארץ-ישראל ולבנות מחדש את בית המקדש.

ב. על פי מה שלמדת, הסבר מדוע עוררה הצהרת בלפור שמחה בקרב יהודים רבים, ומדוע היו יהודים שהתנגדו לפרסומה. בתשובתך התייחס לתוכן ההצהרה.

21. הגורמים ללאומיות ומאפייני התופעה

קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלה שאחרי:

"אפשר להגדיר אומה כקהילה של אנשים שתודעת השתייכותם זה לזה נובעת מאמונתם כי יש להם מולדת אחת ומן הניסיון של מסורת משותפת והתפתחות היסטורית משותפת. לפי הגדרה נרחבת זו, אין ספק שהיו אומות כבר מאות שנים לפני 1815... הלאומיות האירופית במובנה החדש-במובן של תשוקת הקהילה לממש את אחדותה ועצמאותה כלפי קהילות או קבוצות אחרות- היא בעיקר תוצר של המאה ה-19. היא עלתה בראשונה על דרך ההתפתחות המנצחת ברחבי אירופה בכוחן של המהפכה הצרפתית והאימפריה הנפוליאונית..."

ביחד עם האידיילים המהפכניים של חרות שוויון ואחווה היא [הלאומיות] הכריזה על זכות כל האזרחים, מבלי להתחשב בעושר או במעמד, להשמיע את קולם במידה שווה בהכרעות הפוליטיות... ניתן ערך חדש למוסדות מקומיים, למנהגים מקומיים, לתרבות המסורתית וללשון הלאומית"

(דויד תומסון, אירופה מאז נפוליאון, זמורה ביתן 1984 כרך א' עמ', 114-115)

א. הצג את הגורמים ללאומיות הבאים לידי ביטוי בקטע המקור.

ב. הצג שלושה מאפיינים של תנועות לאומיות והדגם אחד מהם במדינה עליה למדת.

22. התנועות הלאומיות – מאפיינים ומנהיגים

א. עיין בנספח המציג כרטיס ברכה לראש השנה שהודפס בירושלים ב-1937.

הצג שלושה מן המאפיינים המלכדים את בני אותו לאום **הבאים לידי ביטוי** בכרטיס הברכה. **על פי מה שלמדת**, הסבר את התרומה של המאפיינים שהצגת לפיתוח תודעה לאומית.

ב. הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19, והסבר כיצד שניים ממאפיינים אלה באים לידי ביטוי אצל הרצל, מנהיג התנועה הציונית.

23. מאפייני התודעה הלאומית ופעילותה של התנועה הציונית בארץ ישראל

התבונן בתמונה וענה על השאלות שאחריה :

הסבר אילו ממאפייני התודעה הלאומית מופיעים בתמונה.

הצג את מאפייניו של היהודי החדש והדגם כיצד הם באים לידי ביטוי בתמונה. הצג פעולה אחת שביצעו העולים לארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה, המביאה לידי ביטוי את ערכי היהודי החדש.

24. תודעה לאומית בישראל ובעמים

א. לפניך בול שהנפיקה קרן קיימת לישראל בשנת 1938, כדי לגייס בארצות הברית תרומות למען התנועה הציונית.

- על פי **מה שלמדת**, הסבר את החשיבות של פיתוח תודעה לאומית עבור בני הלאום.
- הסבר כיצד באות לידי ביטוי **בבול שתיים** מן הדרכים לפיתוח תודעה לאומית.
- ב. הסבר כיצד קידם הרצל את פיתוח התודעה הלאומית בקרב היהודים. בסס את תשובתך על **שתיים** מפעולותיו. תאר כיצד פעל הרצל לקידום הרעיון הציוני בקרב מדינות העולם.

25. מאפייני הלאומיות וגורמים לצמיחת הציונות

קרא את המקור הבא וענה על השאלות שאחריו

”... לאחר מכן שאלה אותי הנזירה מהי זהותי הלאומית. הייתי בטוחה שהמרת הדת (שעשיתי) פתרה את הבעיה, הרי הורי טענו תמיד שאנו אזרחי פולין בני דת משה, ועכשיו הייתי אזרחית פולין בת הדת הקתולית. התרגזתי וסיפרתי לה איך הורי הגדירו את עצמם.

”אבל מהי התרבות שלך?” הקשתה האחות הירונימה. ”מה זאת אומרת התרבות שלי? הרי שפת האם שלי היא פולנית, וגדלתי על ספרות פולנית ושירה פולנית. נולדתי אזרחית פולנית ופולין היא מולדתי, הדגל שלי לבן ואדום ועליו סמל הנשר הלבן, וההמנון שלי הוא ההמנון הפולני... הורי שיננו לי את זה בילדותי...” ענית לה בכעס.

האחות הירונימה חייכה. אולי נראה לה מגוחך שאיני מסוגלת להבין שבעיני הפולנים פולני הוא פולני נוצרי, ויהודי הוא יהודי גם אם ימיר את שמו ודתו: ”פעם יהודי – לנצח יהודי”. פתאום הבנתי שאין לי עתיד בפולין. עדיין רואים בי זרה, בת גזע אחר ובת לאום אחר...”

(מתוך: מרים סעדיה, לשרוד כדי לספר, הוצאת יד ושם, ירושלים 2008, עמודים: 367 – 368.)

- א. הצג שלושה מאפיינים של הלאומיות המופיעים בקטע.
- ב. הצג גורם אחד לצמיחת התנועה הציונית מופיע בקטע.

26. התנועה הציונית והתנועות הלאומיות באירופה

א. קרא את הקטע שלפניך וענה לשאלה שאחריו.

הציונים יודעים שקיבלו עליהם תפקיד קשה במיוחד. מעולם לא ניסו לעקור מארצות שונות, בזמן קצר ובדרכי שלום, מיליוני אנשים ולשתול אותם בקרקע אחרת; מעולם לא ניסו להפוך מיליוני אנשים מחוסרי מקצוע וחסרי כוח גופני לאיכרים ולרועי צאן. מעולם לא ניסו לקשר אל המחרשה ואל האדמה האם סוחרים, תלמידי ישיבות ועירוניים מנותקים מן הטבע. הציונים יהיו חייבים לחנך את כל היהודים לאחדות לאומית. יהיה עליהם להתגבר על הבדלי לשונות, שינויי תרבות והרגלי חשיבה מיוחדים שיביאו עמם ממולדתם הישנה.

(מעובד על פי ש' אבינרי, הרעיון הציוני לגווינו, 1991, עמ' 126-127)

הצג על פי הקטע שניים מהקשיים הייחודיים של התנועה הציונית, והסבר על פי **מה שלמדת** גורם ייחודי אחד שהשפיע על צמיחת התנועה הציונית כתנועה לאומית.

ב. בחר בתנועה לאומית מאחת הארצות: יוון, פולין, גרמניה, איטליה. הסבר שני גורמים שערכו את המאבק של התנועה שבחרת, וגורם אחד שסייע למאבק זה.

27. התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

לפניך קטע מספרו של ההיסטוריון ש' אטינגר. קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
 "זוהי תקופה שבה הושלם איחודן של איטליה וגרמניה, ובה זכו תנועות לאומיות של העמים הסלאביים ושל עמי הבלקאן להכרה בדעת הקהל ואף להצלחה מדינית. התבססות האידיאולוגיות הלאומיות והתנועות הלאומיות בחייה המדיניים של אירופה גררה אחריה תשומת לב לייחודם התרבותי והאתני של הלאומים השונים, ולהבלטת המפריד בין בני האדם יותר מאשר את המשותף להם. אחד הביטויים העיקריים של התפתחות זו היה החייאת המורשת האנטי-יהודית והתעוררות אנטישמית, שפגעו ביכולת היהודים להזדהות עם סביבתם. אולם לא פחות מאלה השפיעה על המשכילים היהודים הדוגמה החיובית של תנועות לאומיות שהצליחו בהשגת מטרותן – במה נחותים הם היהודים מן הסרבים, הבולגרים והרומנים שהגיעו לתחייה ועצמאות מדינית?"

(מעובד ע"פ ש' אטינגר, תולדות עם ישראל בעת החדשה, הוצאת דביר, 1969, עמ' 178)

- א. הסבר את הגורמים המוזכרים בקטע שהשפיעו על צמיחת התנועה הציונית במאה ה-19.
- ב. ציין תנועה לאומית עליה למדת. הצג גורם אחד שקידם את המאבק של תנועה זו וגורם אחד שערכו את ניהול המאבק שלה.

28. צמיחת התנועות הלאומיות

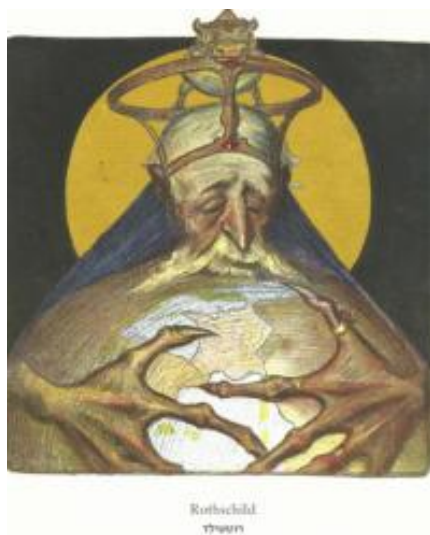
קרא את הקטע וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
 הלאומיות הייתה הכוח החזק ביותר בפוליטיקה האירופאית. עמים בעלי תודעה לאומית שאפו להגדרה עצמית. הלאומיות באה לידי ביטוי בתביעה של עמים לאיחוד של כל חלקי העם במדינה לאומית אחת, או בתביעה לחיסול אימפריות רב-לאומיות לטובת הקמת מדינות לאומיות קטנות יותר. במהלך המאבק של התנועות הלאומיות התברר כי הלאומיות יכולה לעורר נאמנות ונכונות להקרבה עצמית יותר מהנאמנות לממשלות הקיימות.
 רק כמה עמים יכלו לתבוע את הקמת המדינה הלאומית שלהם על בסיס אחדותם או עצמאותם בעבר, ועמים אחרים ביססו את תביעתם על יסודות תרבותיים ולשוניים משותפים.

(מעובד על פי ד תומפסון, אירופה מאז נפוליאון, כרך א' תל-אביב, 1984, עמ' 219)

- א. הסבר שני מאפיינים של תופעת הלאומיות שצמחה באירופה במאה ה-19, הבאים לידי ביטוי בקטע. הצג שתי מטרות של התנועות הלאומיות הבאות לידי ביטוי בקטע.
- ב. הצג שתי פעולות שיזמה אחת התנועות הלאומיות שלמדת עליה, כדי להשיג את מטרותה. הסבר במה סייעו פעולות אלה לחיזוק תנועה לאומית זו. (בשאלה זו אין לכתוב על התנועה הציונית)

29. צמיחת התנועות הלאומיות באירופה וצמיחת התנועה הציונית

- א. הסבר את ההשפעה של אירועים פוליטיים ואת ההשפעה של תהליכי תיעוש ועיון על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- ב. עיין בקריקטורה שהתפרסמה בעיתון בצרפת בשנת 1898. הסבר כיצד בא לידי ביטוי בקריקטורה אחד הגורמים שעוררו יהודים לתמוך ברעיון הציוני, והצג גורם אחד נוסף שעורר יהודים לתמוך ברעיון הציוני.

30. הלאומיות המודרנית

לפניך קטע מתוך הספר "הלב" שפורסם לראשונה בשנת 1886.

קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

"אתמול נכנס המנהל לכיתה עם תלמיד חדש, המורה לקח את ידו ואמר לנו: עליכם לשמוח. היום מצטרף לכיתתנו איטלקי קטן שנולד במחוז קלבריה הנמצא בדרום מדינתנו. הוא נולד במחוז רב תהילה, שממנו יצאו בעבר איטלקים מפורסמים רבים, ושממנו באים לנו כיום עובדים חרוצים וחיילים אמיצים – כולם מוכנים לשרת בלב שלם את מולדתנו, את איטליה. זהו אחד המחוזות היפים בארצנו, יש בו יערות גדולים והרים גבוהים.

במשך דורות היה המחוז הזה משועבד לשליטים זרים, ועם איחודה של איטליה שבה גם קלבריה להיות חלק מארצנו...זכרו היטב את מה שאומר לכם: כדי שנער מקלבריה ירגיש כמו בבית כאן בטורינו, כדי שנער מטורינו ירגיש כמו בבית בקלבריה, נאלצו בני ארצנו להילחם בקרבות עקובים מדם במשך חמישים שנה, וחמישים אלף איטלקים נפלו בהם. עליכם לכבד ולאהוב זה את זה. מי שיפגע בנער הזה או יעליב אותו, משום שלא נולד כאן, במחוז שלנו, לא תהיה לו עוד זכות להביט בדגל שלנו."

(מעובד ע"פ א' דה-אמיציס, הלב, כתר, 1985, עמ' 14-12)

א. הצג את הטענות שמעלה המורה כדי לשכנע את תלמידיו לשלב את התלמיד החדש בכיתה.

ב. הצג שלושה ממאפייני הלאומיות באירופה שלמדת, והסבר כיצד אחד ממאפיינים אלה בא לידי ביטוי בטיעוני המורה בקטע.

31. מאפייני הלאומיות והתנועה הציונית

א. לפניך קטע ממכתב ששלח אליעזר בן יהודה לעיתון "המגיד" בשנת 1880.

ועל כן עלינו למהר ולהחיש מעשינו ולהרבות מספר היהודים בארץ-ישראל, לקנות אדמה, לתת להיפצים לעבדה [לרוצים לעבד אותה]; להסיר מפי יושבי יהודה וירושלים שפת נֶכֶר [שפה זרה] וללמדם לדבר עברית, למען תהיה שפה אחת לכל היהודים היושבים בארץ-ישראל, למען תשפוך עליהם השפה את רוחה, למען יסכינו [יתרגלו] לאהוב את ארצם, למען יסכינו לאהוב [את] עבודת האדמה, כי שתי אלה, רוח שפת עברית ורוח העברים בהיותם על אדמתם, למען יתחזק היהודי בְּגוֹף [בגוף] וברוח, למען ילמד מעט-מעט לחיות חיים מדיניים על ארץ אבותינו.

[...]

באמת ובלב תמים יקראו היהודים את הדברים הנפלאים והקדושים האלה, ואת כל העם יחד
נקרא גם אנחנו בכל לב: לשנה הבאה בירושלים!! לשנה הבאה בירושלים!!

(א' בן יהודה, "מקווה ישראל". המגיד, 17 בנובמבר 1880)

על פי מה שלמדת, הצג את המאפיינים המלכדים את בני אותו לאום.

הסבר כיצד שניים מן המאפיינים שהצגת באים לידי ביטוי בקטע.

ב. הסבר את חשיבות פעילותו של אליעזר בן יהודה לתנועה הציונית, והצג שניים מן הקשיים שעימם
התמודד בפעילות זו.

32. הגורמים לצמיחת התנועה הציונית וארגונה

לפניך קטע ממאמר של ההיסטוריון ש' אטינגר

קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

התנועה הלאומית היהודית המאורגנת קמה מתוך אכזבה, מתוך הרגשת ה'זרות' של היהודים בארצות
ישיבתם, מתוך חוסר האמון שהשכלה או הקדמה מסוגלות לשנות את העוינות של האומות כלפי
היהודים. ודווקא כמסקנה מכל אלה יש צורך ב'ארץ שלנו', מקום שבו יהיו היהודים רוב ויקבעו את
סדרי המדינה...

רק מתוך חוסר אמון באפשרות של שינוי בחברה שחיו בה, היה אפשר לבנות תפיסה מהפכנית חדשה
של פעילות לאומית יהודית עצמאית.

(מעובד על פי ש' אטינגר, ייחודה של התנועה הלאומית היהודית, בתוך ב"צ יהושע, א' קידר (עורכים), אידיאולוגיה ומדיניות
ציונית, ירושלים, 1978, עמ' 16, 18)

א. הסבר את הגורמים שהשפיעו על התעוררות התנועה הציונית על פי הקטע ועל פי מה שלמדת (גורם
אחד לפחות מתוך הקטע).

ב. הצג שני מוסדות של התנועה הציונית והסבר במה תרם כל אחד מהם לחיזוק התנועה הציונית
ולביסוסה.

33. תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19

קרא את הקטע שלפניך שכתב מנהיג של אחת התנועות הלאומיות באירופה, וענה על שני הסעיפים א-ב
שאחריו.

בתנועתנו הלאומית באה לידי ביטוי אחוות כל בני העם, המשוכנעים שהייעוד שלנו הוא להיות אומה
המסוגלת להגיע לכך בכוחות עצמה, אומה שהיא ברית אחת של מחשבה ומעשה, חופשית, בעלת
שוויון אזרחי, אחת ומאוחדת, בלתי תלויה ועצמאית.

האמצעים שהתנועה מתכוונת להשתמש בהם כדי להשיג את מטרותיה הם חינוך ומאבק. בשני
אמצעים אלה יש להתשמש כאחד, והם צריכים להיות מתואמים ביניהם.

צבעי הדגל של התנועה הלאומית שלנו הם לבן, אדום וירוק, וססמתה – חירות, שוויון ואנושיות מצד
אחד, ואחדות ואי-תלות מצד שני.

(מעובד על פי ג' מציני, "איטליה הצעירה", 1832, בתוך מ' זיו וש' אטינגר, דברי הימים, תל אביב, 1987, כרך ג' חלק ב' עמ'
157-158)

שים לב: בשאלה זו אין לכתוב על התנועה הציונית.

א. על פי הקטע, הצג שתי מטרות של תנועות לאומיות, והסבר את שתי דרכי הפעולה, המוזכרות
בקטע, להשגת המטרות.

ב. בחר באחת מדרכי הפעולה שהסברת בסעיף א, והדגם אותה בפעילות של התנועה הלאומית שלמדת עליה. הצג גורם אחד שערכב את השגת המטרות של תנועה זו.

34. מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה

א. לפניך קטע המתאר את אישיותו של אחד ממנהיגי התנועה הלאומית האיטלקית במאה ה-19. "היקף התעניינותו היה רחב. הוא היה איש הזמן החדש בכל מאודו. הוא הכיר בכוחות התמורה (השינוי) והסתגל אליהם בלא היסוס. השקפתו על מהלך ההתרחשויות החברתיות הייתה מבוססת על אמונה בקדמה, קדמה התלויה בחרות. הוא היה אדם מעשי, משכיל ביותר ובעל דעה צלולה. הוא דגל ברעיון של כוחות התמורה הפועלים בחברה האנושית. בהכירו בתמורה, כדבר הכרחי ואף רצוי, האמין שהיא צריכה להיות הדרגתית. כפי שניסח בעצמו: "עת לפשרות ועת למדיניות תקיפה, אני מאמין שבהיסטוריה ובמדיניות אין כללים מוחלטים".

ההצלחה האירה לו פנים, שכן פעל עם הכוחות הפעילים של זמנו ולא בניגוד להם. (מעובד מתוך ספרו של א' קאריה, איטליה מנפוליאון ועד מוסוליני. בתוך מ' זיו ושי' אטינגר, דברי הימים – הזמן החדש, כרך ג', חלק ב', יובל, תשל"ו, עמ' 181-182) על פי מה שלמדת, הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות במאה ה-19. הסבר כיצד שניים מן המאפיינים באים לידי ביטוי בקטע.

ב. הצג שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 במפה המדינית של אירופה, והסבר שינוי אחד שהיא יצרה בחברה האירופאית.

35. התנועות הלאומיות והמעצמות

א. לפניך קטע מתוך תזכיר ששלח הרצל לשר החוץ הבריטי בשנת 1902 המניע של ממשלת בריטניה לעסוק (בשאלת היהודים) נובע מן ההגירה לאיסט-אנד* של לונדון. אומנם עדיין אין מדובר במשבר של ממש, ויש לקוות שלא יגיע לממדים שיביאו את אנגליה למצב שתצטרך לשוב את העיקרון המהולל של מתן מקלט חופשי. אבל עתה [...] ייראה הדבר בעיני העולם כמתקבל על הדעת אם תיאות [תסכים] ממשלת בריטניה לפתוח טריטוריה מיוחדת בשביל היהודים, שבהיותם נרדפים בכל מקום, הם נוטים לבוא לאנגליה. [...]

יש לפחות עשרה מיליון יהודים בעולם כולו. לא בכל מקום הם רשאים לשאת בפומבי את צבע דגלה של אנגליה, אך אם במעשה הזה תיעשה למעצמה הפורסת את חסותה על העם היהודי, יישאו כולם את אנגליה בתוך לבם. כהרף עין אנגליה זוכה בעשרה מיליון נתינים, מוצנעים אך נאמנים, שידם בתחומים מקצועיים רבים בעולם כולו... הם ניצבים במסחר הסיטונאי, בתעשייה, בבורסה, ויש בקרבם גם מלומדים, אומנים, כותבים בעיתונים ועוד. כל אלה יתייצבו כהרף עין לשירותה של האומה הנדיבה, המביאה תשועה שזמן כה רבה מייחלים לה. אנגליה זוכה לעשרה מיליון סוכנים... ואין זו גוזמה לומר שיהודי יעדיף לרכוש ולהפיץ את מוצריה של מדינה שהיטיבה עם העם היהודי על פני תוצרתה של מדינה שהרעה עם יהודיה.

(אבינרי, שי' [2007], הרצל, ירושלים: מרכז זלמן שזר, עמ' 178-179)

*איסט אנד – שכונת עוני במזרח לונדון שהתיישבו בה מהגרים יהודים רבים.

על פי הקטע, הסבר את הטיעונים שהעלה הרצל כדי לשכנע את בריטניה לתמוך בצ'רטר להתיישבות יהודית.

על פי מה שלמדת, מה הייתה תגובת בריטניה לפנייה של הרצל?

ב. בחר באחת מן הארצות: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.

הסבר כיצד עיכבה אחת מן המעצמות את המאבק של התנועה הלאומית בארץ שבחרת או כיצד סייעה במאבק זה.

36. הרצל והמשא ומתן הדיפלומטי

א. לפניך קטע מתוך תזכיר ששלח הרצל לשר החוץ הבריטי בשנת 1902

המניע של ממשלת בריטניה לעסוק (בשאלת היהודים) נובע מן ההגירה לאיסט-אנד* של לונדון. אומנם עדיין אין מדובר במשבר של ממש, ויש לקוות שלא יגיע לממדים שיביאו את אנגליה למצב שתצטרך לשבור את העיקרון המהולל של מתן מקלט חופשי. אבל עתה [...] ייראה הדבר בעיני העולם כמתקבל על הדעת אם תיאות [תסכים] ממשלת בריטניה לפתוח טריטוריה מיוחדת בשביל היהודים, שבהיותם נרדפים בכל מקום, הם נוטים לבוא לאנגליה.

[...]

יש לפחות עשרה מיליון יהודים בעולם כולו. לא בכל מקום הם רשאים לשאת בפומבי את צבע דגלה של אנגליה, אך אם במעשה הזה תיעשה למעצמה הפורסת את חסותה על העם היהודי, יישאו כולם את אנגליה בתוך לבם. כהרף עין אנגליה זוכה בעשרה מיליון נתינים, מוצנעים אך נאמנים, שידם בתחומים מקצועיים רבים בעולם כולו... הם ניצבים במסחר הסיטונאי, בתעשייה, בבורסה, ויש בקרבם גם מלומדים, אומנים, כותבים בעיתונים ועוד. כל אלה יתייצבו כהרף עין לשירותה של האומה הנדיבה, המביאה תשועה שזמן כה רבה מייחלים לה. אנגליה זוכה לעשרה מיליון סוכנים... ואין זו גוזמה לומר שיהודי יעדיף לרכוש ולהפיץ את מוצריה של מדינה שהיטיבה עם העם היהודי על פני תוצרתה של מדינה שהרעה עם יהודיה. (אבינרי, ש' [2007], הרצל, ירושלים: מרכז זלמן שזר, עמ' 178-179)

*איסט אנד – שכונת עוני במזרח לונדון שהתיישבו בה מהגרים יהודים רבים.

על פי הקטע, הסבר את הפתרון שמציע הרצל לבעיית היהודים (עמדתו-דעתו). הצג את העובדות עליהן מתבסס הרצל בפנייתו לבריטים.

ב. מהי תכנית אוגנדה? מדוע תמך הרצל בתכנית זו?

37. התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

א. קרא את שני הקטעים שלפניך וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.

קטע 1: איפסילנטי

”קדימה! קדימה! למען האמונה ולמען המולדת! הנה הגיעה השעה, יוונים! זה זמן רב נלחמים עמי אירופה למולדת ולדרור! הם קוראים אתכם ללכת בעקבותיהם [...] תתאחד נא כל ארץ יוון ברצון אחד! תרועת החוצרות וצלילי הנשק קוראים אתכם אל הקרב: אירופה מצפה לפלאי גבורתכם! [...] ואני שב וקורא אתכם, אישים! יוונים נדיבי לב! נשחרר נא את המולדת הקרועה!”

(מ' זיו ושי' אטינגר, דברי הימים כרך ג', חלק ב', רכגולד, 1987, עמ' 41-42)

קטע 2: הרצל

”זו היא שאלה לאומית, וכדי לפתור אותה עלינו לעשותה תחילה לשאלת עולם מדינית הטעונה הסדר במועצת עמי התרבות.

תינתן נא לנו ריבונות בחבל-ארץ כלשהו על פני האדמה, שיספיק לצורכי עמנו המוצדקים; לכל השאר נדאג בעצמנו.

התהוותה של ריבונות חדשה אין בה כלום מן המגוּוֹחַ או הבלתי-אפשרי, הן בימינו חזינו זאת אצל עמים אחרים.” (מעובד על פי ב”ז הרצל, מדינת היהודים, ידיעות אחרונות, 1978, עמ’ 15, 26)

— הצג שתי נקודות דמיון בין התנועה הציונית ובין התנועות הלאומיות האחרות באירופה (לפחות אחת מנקודות הדמיון צריכה להיות על פי הקטע).

— הצג במה שונה דרך הפעולה שאיפסילנטי מציע בקטע 1 מדרך הפעולה שהרצל מציע בקטע 2.

ב. הסבר שני גורמים שעיקבו את המאבק הלאומי באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.

38. התפתחות התנועות הלאומיות

א. הצג שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 במפה המדינית של אירופה, והסבר שינוי אחד שיצרה בחברה באירופה.

ב. עיין במפת ההתיישבות בארץ-ישראל בתקופת העלייה הראשונה והעלייה השנייה. הצג שלושה שינויים שחוללה התנועה הציונית בארץ ישראל בשנים 1882-1914: שני שינויים על פי המפה, ושינוי אחד על פי מה שלמדת.

39. עיצוב תודעה לאומית

א. לפניך קטע שעוסק בפעילות של ניסים בכר למען תחיית השפה הערבית ביישוב היהודי בארץ ישראל.

[...] בכר נשלח לירושלים על ידי חברת כ”ח לא כדי להחיות את הדיבור העברי בארץ אלא כדי להפיץ בה את השפה הצרפתית [...]. אלא שבכר תמרון בתקציבו ועלה בידו למצוא סכום מסוים למורה לעברית. כן נראה להלן שבכר עשה רבות, בתחום בית ספרו וגם במוסדות אחרים לטיפוח הוראת עברית מדוברת.

[...] עם בואו לארץ [בכר] שיתף פעולה עם פינס ועם בן יהודה בהקמת האגודה ”תחיית ישראל”, שמטרתה הייתה להפיץ את הדיבור העברי בארץ. בין תקנותיה מצאנו תקנה כזו: ”כל החברים

מחויבים לדבר עברית בחברה, בבית ואפילו בשווקים – ולא יתבוששו [יתביישו]". בבית ספרו קבע בכר יומיים בשבוע, שבהם חויבו התלמידים לדבר רק עברית אפילו בהפסקות, ואף משגיחים קבע בכר לשם כך. כל תלמיד שעבר על תקנה זו – נענש. [...] ואף בישיבה אחת בירושלים ("תפארת ישראל") שבכר נתבקש לסייע לה מבחינה כספית, עלה בידו לשכנע את המנהל להוסיף לתוכנית הלימודים את הוראת הלשון העברית וההיסטוריה היהודית. לבן יהודה סייע בכר כל ימי שהותו בירושלים להשיג תקציב לעיתוניו ולמילון שלו.

(הרמתי, ש' [תשל"ח]. שלושה שקדמו לבן יהודה. ירושלים: יד בן צבי, עמ' 115, 117-118)

- על פי מה שלמדת, הסבר מדוע היה צורך להיאבק על הנחלת השפה העברית ביישוב היהודי.
הבא שתי דוגמאות מן הקטע לקשיים במאבק זה.
ב. הצג שתי דרכים נוספות (מלבד שפה) לפיתוח תודעה לאומית, והסבר את החשיבות של פיתוח תודעה לאומית עבור בני הלאום.

40. מאפייני התנועות הלאומיות והנועה הציונית

לפניך כרוזה לציון חמישים שנה להסתדרות הציונית.

- א. אילו מאפיינים קושרים בין בני אותו לאום ומלכדים אותם, על פי מה שלמדת? הסבר כיצד שניים מהמאפיינים האלה באים לידי ביטוי בכרוזה שלפניך.
ב. הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה, והדגם כיצד מאפיינים אלה באים לידי ביטוי אצל הרצל, מנהיג התנועה הציונית.

41. מתכנית בזל להצעת אוגנדה

- א. הצג את תוכנית בזל: את מטרתה ואת האמצעים להשגת המטרה.
ב. לפניך קטע מתוך נאום שנשא בנימין זאב הרצל ב"קונגרס אוגנדה" (הקונגרס הציוני העולמי השישי), 1903.
[... חבל הארץ החדש אין לו אותו ערך היסטורי, דתי-פיוטי וציוני [...]. ההצעה פירושה הקמת ישוב יהודי אוטונומי במזרח אפריקה, עם הנהלה יהודית, ממשלה מקומית יהודית ופקיד עליון יהודי שיעמוד בראשם, הכל כמובן בפיקוחה הריבוני העליון של בריטניה. והואיל והצעה זו הוצעה, לא הרגשתי, נוכח מצב הדברים ביהדות וההכרח למצוא מייד איזה אמצעי שהוא להקלת המצב במידת האפשר – הצדקה לעצמי לעשות משהו אחר, אלא לקבל רשות להביא את ההצעה בפני הקונגרס.]

[...] אם כי לא ייתכן, כמובן, שתהיה לעם ישראל שום מטרה סופית אחרת מלבד ארץ-ישראל, ואם כי, יהיה גורלה של ההצעה מה שיהיה, השקפותינו על ארץ אבותינו אינן ניתנות לשינוי ולא תשתנינה לעולם – בכל זאת יכיר הקונגרס לאיזו התקדמות בלתי רגילה זכתה תנועתנו על ידי המשא ומתן עם הממשלה הבריטית.
[...]

ציון אמנם אין זאת, ולא תוכל להיות כזאת לעולם. אין זו אלא עזרה על ידי התיישבות.
[...] אין זו ולא תהיה אלא פעולה לשעת חירום, שתכליתה לעזור נוכח אוזלת היד ואובדן העצות
[...] ולמנוע את אובדנם של חלקי אומה מחמת עקת [מצוקת] הפיזור.

(ש' קולת, הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל. מעלות, תשמ"ה, עמ' 47)

על פי מה שלמדת, במה הייתה הצעת אוגנדה נסיגה מתוכנית בזל?
הסבר על פי הקטע שלוש נימוקים שהביא הרצל להצדיק נסיגה זו.

42. צמיחת התנועה הציונית ופעילות התנועות הלאומיות

א. קרא את הקטע שלפניך מספרה של אניטה שפירא "חרב היונה", וענה על השאלה שאחרייך.
"התנועה הציונית באה לעולם בעקבות אכזבה. החלום של המאה ה-19, שהקדמה תוביל את העולם אל עתיד נאור, שבו העיוותים והאפליות של העבר ייראו כחלום בלהות שחלף, נתברר לקראת סוף המאה כתקוות שווא. התגשמות החלום של השתלבות היהודים בתוך החברה האירופאית נראתה רחוקה מתמיד.
עם החלת זכות הבחירה הכללית, ההשתתפות של ההמונים בפוליטיקה לא חשפה את הרגשות החיוביים של בני העמים, אלא שחררה יצרים ודעות קדומות. הייתה זו שנאה למי שמתיימר להיות חלק מן האומה: שרוצה ליהנות מאותן זכויות, להתחרות על אותן עמדות, להיות שותף בתרבות הלאומית.
הציונות הייתה בת זמנה. היא הייתה יכולה להפוך מרעיון של כמה "משוגעים לדבר" לתנועה של ממש בתקופה זו דווקא ולא בתקופה אחרת: היא ספגה לתוכה רעיונות והלכי רוח, נטיות ודפוסי פעולה, האופייניים לאותה תקופה."
(מעובד על פי א' שפירא, חרב היונה, עם עובד, תשס"ג, עמ' 19, 23)

על פי הקטע, הסבר את הגורמים לצמיחת התנועה הציונית.
ב. הצג שניים מהשלבים העיקריים בהתפתחות של הפעילות הלאומית באירופה במאה ה-19 והדגם אחד מהשלבים שהצגת, במדינה שלמדת עליה.

43. תנועות לאומיות באירופה והתנועה הציונית

א. לפניך מכתב שכתבו בשנת 1899 חברי אגודת בני-ציון בפורט סעיד שבמצרים אל ההסתדרות הציונית באירופה. קרא אותו וענה על השאלה שאחרייך.
"באנו להודיע לכם כי שמענו מהאספה אשר עשיתם בעיר בזל, וגם הוגד לנו על הרעיון אשר החלטתם להוציא לפועל. ויתעורר גם בלבנו רגש חזק להתאגד אתכם יחד. אך לא ידענו למי לכתוב לכן אחרנו עד כה. לאחרונה הביאו לנו מסמכים כתובים בלשון אוסטריה ובתוכם מצאנו דף אחד בעברית – שפתנו הקדושה.
כאשר קראנו אותו התגבר הרגש בקרבנו ועשינו אספה והתחברו לנו עוד אנשים. אנחנו מבקשים שתשלחו לנו את ספרי הקונגרס [הציוני] של השנה הראשונה והשנייה וכל התנאים בלשון

עברית ובלשון איספאנייה [ספרדית], כי הלשון הנהוגה פה לשון איספאנייה וגם לשון עברית, כי לשון אוסטריה אין אנו יודעים.

עומדים ומצפים לתשובתכם."

(מעובד על פי תולדות התנועה הציונית במצרים תיק ב, מסמך 5, בתוך ש' קולת, הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, מעלות, תשמ"ה, עמ' 95)

הסבר שני גורמים שערכו את פעילות התנועה הציונית ובאים לידי ביטוי במכתב, והצג גורם אחד שקידם את פעילות התנועה הציונית ובא לידי ביטוי במכתב.

ב. הצג שני גורמים שערכו את המאבק של התנועה הלאומית באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה.

44. צמיחת התנועות הלאומיות באירופה וצמיחת התנועה הציונית

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

"רעיון הלאומיות חינך את כל העמים להכרת ערך עצמם, לימד את העמים לראות את תכונותיהם המיוחדות, ונטע בלבם את הרצון העז לעמוד ברשות עצמם. רעיון הלאומיות היה חייב להשאיר עקבות גם ביהודים המשכילים, שלא יכלו להתעלם ממנו. הוא הדריך לחזור ולראות את היהודים כעם מיוחד ולדרוש לעצמם עתיד כשאר העמים. הכרה זו קיבלה חיזוק על ידי עמדת העמים שפלטו את היהודים מקרבם בתור יסוד זר, וללא אדיבות ובלי חמלה הבליטו את ההבדלים, האמיתיים או המדומים, שבינם לבין היהודים"

(מעובד ע"פ מ' נורדאו, כתבים נבחרים, מצפה, תרפ"ט, עמ' 169)

א. על פי הקטע הסבר שתי השפעות של הלאומיות באירופה על צמיחת הציונות.

ב. בין הגורמים לצמיחה של תנועות לאומיות באירופה היו:

— רעיונות תנועת ההשכלה

— כיבושי נפוליאון

— תוצאות המהפכה התעשייתית

בחר בשניים מהגורמים האלה והסבר כיצד כל אחד מהם תרם לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה.

45. הלאומיות

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

"החתירה לזהות לאומית קיבלה חשיבות פוליטית בגלל כמה השפעות: המהפכה הצרפתית הוכיחה שיש ממש בשאיפת ההגדרה העצמית הלאומית של העמים. מלחמות נפוליאון וכיבושיו ערערו את השליטה של שושלות מלוכה שלא הייתה להן זיקה ללאומיות ולרצון של הנשלטים. ניסיונו של נפוליאון ליצור אירופה בעלת צורה אחידה הניע את העמים הכבושים, או החוששים מפני כיבוש, לשמור על ייחודם הלאומי.

הלאומיות הייתה אמצעי חיוני לביטוי עצמי, היא שימשה מוקד להזדהות הפרט והכלל במקום שהכנסייה חדלה למלא תפקיד זה.

שיטות הייצור החדשות, אמצעי התקשורת המהפכניים (מסילות הברזל), הפעילות הכלכלית המוגברת ופיתוח משק הכספים פתחו את הדרך ליצירת יחידות כלכליות ופוליטיות נרחבות, והכשירו את המעמדות המייצגים את הכוחות החדשים לקליטת הבשורה של האחדות הלאומית."

(מעובד על פי יי טלמון, רומנטיקה ומרי – אירופה 1815-1848, עם עובד, 1973, עמ' 101, 106-107)

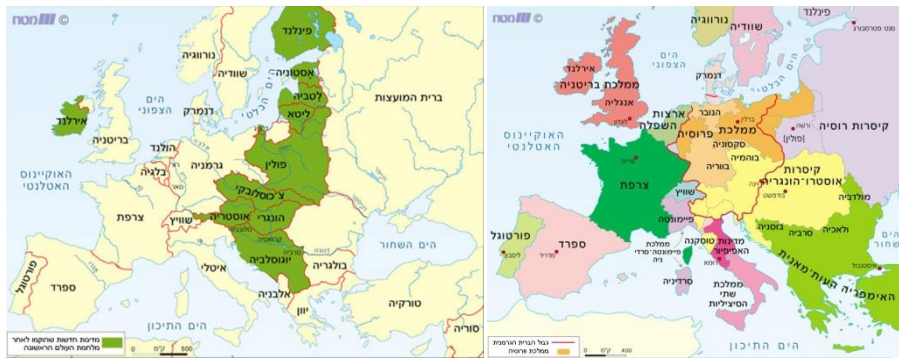
- א. הצג את הגורמים לצמיחת הלאומיות באירופה במאה ה-19 המופיעים בקטע.
 ב. הסבר גורם אחד שערכ את המאבק של אחת מהתנועות הלאומיות עליה למדת.

46. השינויים שיצרה הלאומיות באירופה

- א. עיין במפות. על פי המפות, הבא שלוש דוגמאות לשינויים שחלו במפה המדינית של אירופה בעקבות התעוררות הלאומיות המודרנית בשנים 1815-1920.

אירופה 1815

אירופה 1920

- ב. בחר באחת מן הארצות: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.
 בארץ שבחרת, תאר את השלבים העיקריים במאבק של התנועה הלאומית והסבר גורם אחד שסייע למאבק זה.

47. התפתחות התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

- א. לפניך קטע העוסק בגורמים לצמיחת התנועה הלאומית היהודית.
 "סדרת הפוגרומים שזעזעה את יהודי רוסיה בשנים 1881 – 1884 [...] ציינה את ראשיתה של תקופת החירום בתולדות העם היהודי בעת החדשה.
 הפוגרומים יצרו דינמיקה אחרת של התפתחות שהתבטאה בסוגים שונים של פעילות שהמשותף להם היה אי-השלמה עם המצב וחתירה ליצירת מציאות חיים שונה, שבה ימצאו היהודים את מקומם כשוויים בין שווים. [...] אי-השלמה זו יכלה להופיע רק משנחלשה סמכותה של הדת ומשנחשפו היהודים לתפיסת עולם רציונליסטית אירופית, המעמידה את האדם ואושרו במרכז היקום ומעניקה לו לא רק את הזכות, אלא אף את היכולת והחובה, להיאבק למען חירותו, וכבוד האדם שלו.

תהליך זה הוא גם לנוכח אירועים נוספים שהכשילו את הניסיון של השכבה היהודית המשכילה להשתלב בקרב החברה הכוללת שבה היא חיה."

(מעובד על פי אי שפירא, ההליכה על קו האופק, עם עובד, 1997, עמ' 357-356)

הסבר שני גורמים לצמיחת התנועה הלאומית היהודית שבאים לידי ביטוי בקטע: גורם אחד משותף לתנועה הלאומית היהודית ולתנועות לאומיות אחרות באירופה, וגורם אחד ייחודי לתנועה ההציונית.

- ב. הצג שתי דרכי פעולה שנקטו תנועות לאומיות במאה ה-19 לקידום מטרותיהן. הדגם את אחת הדרכים שהצגת, בפעילות של אחת מן התנועות הלאומיות האלה: היוונית, הפולנית, האיטלקית או הגרמנית.

48. הרצל

- א. הסבר את הפתרון לבעיית היהודים על פי הספר "מדינת היהודים" שכתב הרצל, והצג שתי פעולות של הרצל (מלבד הצעת תכנית אוגנדה) לקידום פתרון זה.
- ב. לפניך קטע מתוך דו"ח של הקונגרס הציוני השישי (1903), ובו נחמן סירקין (פעיל ציוני) מציג את עמדתו בנוגע לתכנית אוגנדה.
- רצינות השאלה העומדת לדיון מחייבת להתגבר על רגשות ולנהוג לפי השכל הישר, ואילו הנימוקים שהביאו מתנגדי התכנית אינם אלא רומנטיים.**
- לא הבגידה בציון מכריחה אותנו לפנות אל ארץ אחרת, אלא המצוקה הקשה של המונינו והצורך הדחוף בהסדרת ההגירה תובעים מאתנו תשובה, והציונות חייבת ליטול לידיה את היוזמה בשאלות החיוניות האלה של היהדות. אם לא נעשה זאת נסבול אבדות כבדות, שכן מדי שנה בשנה מתפזרים הרבה יהודים על פני כל ארצות כדור הארץ, ושאלת ההגירה מחמירה והולכת. כנציגים של ההסתדרות היחידה ביהדות עלינו להיענות לצורך זה. אם אנחנו לא נטפל בעניין, תטפל זו חברת יק"א או ארגון פילנטרופי אחר, והעניין רק יפסיד מזה.
- אין זה נכון, כי עם קבלת ההצעה לגבי אפריקה המזרחית אנו מוותרים על התקווה לארץ-ישראל. הלא המניעים הפנימיים הדוחפים אותנו לארץ-ישראל אופיים אינו סוציאלי-כלכלי בלבד, אלא גם נפשי-מוסרי; אמור מעתה, אין לנו לחשוש מפני אפריקה המזרחית, כי היא לא תספק את הרגש הלאומי שלנו. (שי קולת [עורכת] הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, כרך א, תל, תשמ"ה, עמ' 48)
- על פי הקטע, הסבר מהי העמדה של סירקין בנוגע לתכנית אוגנדה, והצג מן הקטע שתי עובדות היסטוריות שעליהן הוא מבסס את עמדתו.

49. פועלו של בנימין זאב הרצל

- קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים שאחריו.
- הרצל היה הראשון שעורר את דעת הקהל העולמית בעניין הפתרון הלאומי לשאלת היהודים. במשימה זו עמד הרצל כמעט יחיד ובודד – מאחוריו לא היו תנועה או ארגון, לא ממון ולא השפעה. היו שקיבלו אותו באהבה, אחרים ביקרוהו בפומבי או מאחורי גבו. אך אלא ואלה היו חייבים להכיר בכך כי מאז הופעתו המטאורית של הרצל, השתנתה לבלי הכר דמותה של הציונות. לא רק שנוסד ארגון, אלא שהציונות פרצה מפינה חשוכה אל אור הזרקורים. בכך גילה הרצל את מה שעתיד להיות כלי הנשק היעיל ביותר של החלש שהוא חסר עוצמה מדינית ואין צבא עומד לפקודתו – דעת הקהל."
- (מעובד על פי שי' אבינרי, הרעיון הציוני לגוויני, תל אביב, 1980, עמ' 105-108)

- א. הצג את עמדתו של מחבר הקטע בנוגע לתרומת הרצל לתנועה הציונית. בסס את תשובתך על שתי עובדות היסטוריות הנזכרות **בקטע**.
- האם לדעתך הפעילות הדיפלומטית של הרצל מחזקת את עמדת מחבר הקטע? בסס את תשובתך על שתי עובדות היסטוריות **שלמדת**.
- ב. הצג את פולמוס אוגנדה, תוכנו, והעמדות כלפיו (תומכים ומתנגדים). הסבר נימוק אחד של כל צד.

50. הרצל וההסתדרות הציונית

- קרא את הקטע הבא, וענה על שני הסעיפים שאחריו:
- "...שאלת היהודים קיימת ועומדת... מצוקת היהודים איש לא יכחישנה. שאלת היהודים קיימת בכל הארצות בהן חיים היהודים במספר ניכר ואם מעט.. הרדיפות אופי שונה להן

לפי ארצות וחוגי חברה שונים... העמים שבתוכם יושבים יהודים, הינם כולם כאחד, במבויש או שלא במבויש, אנטישמיים" (מתוך "מדינת היהודים" בנימין זאב הרצל, 1896)

א. הסבר, על פי הקטע, מהי בעיית היהודים באירופה, לפי דעתו של הרצל?

הצג את ההצעה של הרצל לפתרון הבעיה.

ב. הצג שני מוסדות: אחד-כלכלי ואחד מארגן (מדיני) שהוקמו כדי לקדם את מטרת הציונות.

51. הקונגרס הציוני הראשון 1897

קרא את קטע המקור וענה על השאלות שלאחריו:

"...אחת התוצאות החשובות של הקונגרס היא העובדה, שלבני אדם יש עכשיו ידיעה נכונה

וברורה על מהותה של הציונות. בכך אנו צריכים לראות רק תוצאה ראשונה בלבד.

מהותה והמבנה של תנועתנו, שפעולותיה נעשות לאור היום ולעיני כל. לכן, אנו זקוקים לאהדתן

ולעזרתן של דעת הקהל ושל הממשלות הנוגעות בדבר. אם שאיפתנו להסיר מן העולם מכשול

גדול, עוררה באמת אהדה, כפי שאנו מאמינים – הרי מן ההכרח שיבואו לעזרתנו.

אבל התוצאה הגדולה ביותר של הקונגרס היא זו: נתגלה כי הרעיון הלאומי היהודי יש בו הכוח

המאחד, העשוי ללכד את כל היסודות השונים מבחינה לשונית, חברתית, דתית ומדינית

ולעשותם גוף אחד....ניגודים מפלגתיים נעלמו כהרף עין..."

(מעובד מתוך כתבי הרצל "בפני עם ועולם" א' עמ' 132 בתוך הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל חלק א' הוצ'

ת"ל)

א. הסבר, על פי הקטע, מהם לדעת הרצל הישגי הקונגרס הציוני הראשון, שתרמו לקידום

המטרה הלאומית-הציונית.

ב. הצג את תכנית בזל (מטרה ואמצעים) והסבר את חשיבותה לתנועה הציונית.

52. הגורמים לצמיחת התנועה הציונית

קרא את הקטע שלפניך וענה על השאלות שאחריו:

"אם השאיפות הלאומיות של מקצת העמים, שקמו לעיננו, הייתה להן הצדקה פנימית כלום מוטל

עדיין בספק, שגם ליהודים מגיעה זכות זו? הן יותר מהעמים הללו מעורבים אנו בחיי התרבות

הבינלאומיים...הן יותר מהם יכולים אנו להצביע על עבר עשיר, על היסטוריה ארוכה, על מוצא

משותף ובלתי מעורב...השאיפה של היהודים לאחדות לאומית-מדינית ולעצמאות לא רק שיש לה

הצדקה פנימית אלא בדין שתמצא גם תמיכה אצל העמים אשר בצדק או לא בצדק נוכחותנו בקרבם

אינה נוחה להם..."

בחייהם של עמים, כמו בחייו של הפרט, ישנם רגעים כבדי משקל, אשר ניצולם או החמצתם קובעים

את העתיד...רגע כזה עובר עלינו כעת. התודעה של העם נעורה. האידיאות הגדולות של המאה ה-18

וה-19 הטביעו את חותמן גם על עמנו."

(י.ל.פינסקר, אוטואמנציפציה-1882, בתוך א. הרצברג, הרעיון הציוני, עמ' 144-146)

א. הסבר מהם הגורמים שהשפיעו לדעת הכותב על ההתעוררות הלאומיות היהודית.

ב. הצג שני גורמים מתוך העם היהודי שהתנגדו לתנועה הציונית.

53. הפעילות הדיפלומטית של הרצל

קרא את הקטע שלפניך וענה על השאלות שלאחריו.

"הוד מעלתו!... מטרת הציונות היא יצירת מקלט בטוח וחוקי עבור אחינו האומללים הנרדפים בארצות השונות, ואנו שואפים, אם נשיג את הסכמת הוד מעלתו, שהמקלט הזה יהיה בארץ ישראל. האיכרים היהודים יהיו נתינים (תושבים קבועים במדינה) נאמנים להוד מלכותך... הם ישלמו מיסים... וגם יגדילו את מקורות המדינה של הוד מלכותו ושל הקיסרות כולה. אנו נמציא להוד מלכותו הלוואות בתנאים שעוד נדון בהם... העזרה הכספית שיש ברצוננו להביא לתורכיה, אם תנהג בנו מנהג של הכנסת אורחים לא תצטמצם במיסים והלוואות בלבד. כל מצבה הכספית יוכל להיות מסודר הודות לעזרתנו..." (קטע מעובד, ממכתב שכתב הרצל לארמון הסולטאן הטורקי 28 באפריל 1899).

א. הצג את בקשתו של הרצל מהסולטאן ואת הנימוקים שבהם הוא משתמש, על פי הקטע.

ב. הצג פעילות דיפלומטית אחת נוספת של הרצל (מלבד תכנית אוגנדה).

54. הגורמים לציונות

קרא את הקטע שלפניך וענה על השאלות שלאחריו:

"את הציונות שלי למדתי לא מכתביו של אחד העם ואפילו לא מכתביהם של הרצל ושל נורדאו: להיות ציוני למדתי אצל הגויים. את מיטב שנות נעוריי עשיתי ברומא, ויפה התבוננתי אל האיטלקים. מדינה חביבה וחופשית הייתה זו בסוף ימיה של המאה הי"ט - ליברלית, אוהבת שלום, ללא צל של שוביניזם - סתם ארץ של איטלקים, שחיים בתוכה במכונס כמעט כל האיטלקים שישנם בתבל, והם מהווים שם כמעט 100 למאה של התושבים ואינם פוגעים בשום אדם לרעה, ואינם מדכאים שום אדם. "ככה צריכה להיות כל אומה" - אמרתי לעצמי - "וגם אנחנו, היהודים". עכשיו שומע אני לעיתים קרובות, כי בית הספר הגויי הזה של הציונות בית ספר רע היה, כי על הציונות לינוק רק ממקורות יהודיים... אבל דעתי היא כי אין זה נכון... הציונות היא כמו אוויר ומים ועמק והר; די לו לאדם שישתכל בארצו של הקדוש ברוך הוא למען ילמד את החוכמה כולה. ואם אותה פינה מארצו של הקדוש ברוך הוא שבה ישתכל, שמה איטליה או צרפת או אנגליה - אין זה חשוב." (זאב ז'בוטינסקי, כתבים, 'כי אם ברוח (ליובל ה-60 של פרופסור קלוזנר)', דער מאמענט, 1934; כרך 'על ספרות ואמנות', 363)

הצג את הגורם לציונות אותו מתאר ז'בוטינסקי. הצג גורם נוסף לצמיחת התנועה הציונית שאינו מוזכר בקטע.

55. הפעילות הציונית בארץ ישראל

קראו את המקורות שלפניכם וענו על השאלות שאחריהן:

"שני דברים עלינו עתה לעשות והדברים האלה בידינו לעשותם: להרבות מספר היהודים בארץ ישראל ולשים שפה עברית בפי העם. על כן עלינו למהר ולהחיש מעשינו ולהרבות מספר היהודים בארץ ישראל, לקנות אדמה ולתתה לחפצים לעבדה; להסיר מפי יושבי יהודה וירושלים שפת עם נֶכַר (אידיש) וללמדם לדבר עברית, למען תהיה שפה אחת לכל היהודים היושבים בארץ ישראל, למען "תשפוך" עליהם השפה את רוחה, למען יסְפִינו (יתרגלו) לאהוב את ארצם, למען יסכינו לאהוב את עבודת האדמה". (מכתב ששלח בן יהודה לעיתון "המגיד" בשנת 1880.)

"שלושה דברים חרותים באותיות של אש על דגל הלאומיות: ארץ, שפה לאומית, והשכלה לאומית... ואיש כי יִכְחַש באחד מהם כופר בְּיִקְר הלאומיות הוא!" (מתוך המאמר 'דגל הלאומיות', אליעזר בן יהודה)

- א. הציגו את המטרות הציוניות הלאומיות, על פי השקפתו של אליעזר בן יהודה והסבירו את הקשר בין החייאת השפה העברית לבין שאר המטרות, על פי השקפה זאת.
- ב. תארו כיצד קידם אליעזר בן יהודה את השפה העברית בשנים 1882-1914.

56. התנועה הציונית (1897 – 1914)

לפניך קטע מדברי הפתיחה של דוד וולפסון, הנשיא השני של התנועה הציונית, בקונגרס הציוני השמיני (1907).

”תכנית העבודה של התנועה הציונית נשענת על שלושה יסודות: דיפלומטיה, הכנת העם והכנת הארץ. שלושת היסודות האלה, המשולבים זה בזה, הם התשתית של הבניין הציוני. העבודה המדינית נחוצה כדי ליצור את התנאים המשפטיים וכדי להשיג את הערבויות הנחוצות. כמו כן יש להכשיר ולהכין את עמנו למטרה הנשגבה. הציונות צריכה לחדור אל העם באמצעות טיפוח החינוך הלאומי, ולמשוך אחריה רבים מבני עמנו.

בנוסף נחוצה הכנת הארץ, ואכן סימנים ראשונים לכך כבר ניכרים.” (מעובד על פי העולם, 1907)

הצג את תכנית באזל שהתקבלה בקונגרס הציוני הראשון. הסבר במה תכנית העבודה של הקונגרס הציוני השמיני, כפי שמוצגת בקטע, תואמת את תכנית באזל.

57. הגורמים ללאומיות, העיר העברית

- א. הסבר את ההשפעה של תהליך התיעוש והעיור על צמיחת הלאומיות באירופה במאה ה-19. הצג גורם נוסף לצמיחת הלאומיות באירופה.
- ב. לפניך קטע מזכרונותיו של עקיבא אריה וייס, ממייסדי העיר תל אביב. קרא אותו וענה על השאלה שאחריו.

”כשיצאתי מביתי על מנת לעלות לארץ-ישראל [...] נדהמתי לשמע הבשורה הרעה על פטירת מנהיגנו הגדול [...] ומרוב ייאוש חשבתי: איך תקום לנו ארץ-ישראל באין הד"ר הרצל אתנו? התנחמתי בזה שהקדמתי לעלות לארץ [...]

והנה חיפשתי עצות בין אנשי היישוב הארץ-ישראלי, מה המעשה אשר לדעתם יש להתחיל, כדי להמשיך את הציונות לאחר מות יוצרה, עד שפתאום נצנץ רעיון במוחי: [...] חברה חדשה לפי תכנית "תל אביב" [אלט – ני- לאנד] צריכה להיוסד ויהי מה!

וכדי לרכוש את מספר האנשים הפעילים, עלינו לייסד את החברה החדשה, וראשית מעשיה של החברה צריכה להיות: לגשת לבניין עיר עברית למופת, מושבות עבריות ישנן בארץ, ועכשיו הגיעה השעה להתחיל בבניין ערים. על ידי בניין העיר העברית הראשונה נרחיב את היכולת והאפשרות לקליטה נוספת של מתיישבים חדשים, שיתעסקו במקצועותיהם וירוויחו כדי מחייתם. ועל ידי כך יהיו כוח מושך גם לאחרים בגולה, שיעלו אחריהם ארצה.”

(מעובד על פי שנקר, י' [2005]. על סיפה של ארץ חדשה, ירושלים, תל, עמ' 85-86)

על פי הקטע, הסבר את התרומה של הקמת העיר תל אביב לביסוס התנועה הציונית בארץ-ישראל. על פי מה שלמדת, הצג את המאפיינים של צורת התיישבות נוספת שנוסדה בארץ-ישראל בתקופה זו.

58. התנועה הציונית כתנועה לאומית

א. התנועות הלאומיות פעלו לפיתוח התודעה הלאומית. הסבר את החשיבות של פעילות זו, על פי מה **שלמדת**. הצג **שלוש** דוגמאות **מהאיור** שלפניך שבהן באה לידי ביטוי פעילות לפיתוח התודעה הציונית.

(איור מאת משה ליליין, מהנסו לציון, מתוך הארכיון של בצלאל.)

ב. בחר **באחת** מן המדינות שהרצל פנה אליהן. מדוע פנה הרצל למדינה זו? מה הוא ביקש ממנה, ומה הציע לה?

59. הרצל

לפניך השיר "הרצל" מאת יורם טהר-לב.

בית 1

הרצל וכל האדונים הנכבדים
בבאזל יסדו את מדינת היהודים
וולפסון ונורדאו ואוסישקין התוסס
ומוצקין, וכל הצירים של הקונגרס.
נורדאו הביא למדינה את הכבוד
וולפסון הביא את הכספית (והחובות)
אוסישקין הביא את המרד של הדור
וביאליק הביא את "אל הציפור"
רק הרצל הלך שם דוה וכואב
כי הרצל נתן למדינה את הלב

בית 2

הוא רץ ודאג ונאם ונדחף
מן המזכיר אל השר, מן המינסטר אל הגראף
האמין כתינוק בכל מה שהוא בדה
ואמר: אם תרצו – אין זו אגדה.
הוא עבר בגליל, בשרון וביהודה,
בדק את הקרקע ואת כלי העבודה
חצה את הים ועל פרד הוא דהר
ובמקווה ישראל הוא פגש את הקיסר
ואז, לפני וילהלם הוא חש פתאום כאב
כי שוב היה צריך לפתוח את הלב.

בית 3

הוא לחם במונטיפיורי וברוטשילד הוא נזף
והשקיע בקונגרסים את כל חסכוניותו
בבית הניח אישה וילדים
שחשו על בשרם את צרת היהודים
לכלך הוא את ידיו ולא חש עצמו קטן
בקשישים** הוא חילק ונפגש עם השולטן
כי אחרת איך עבדול חמיד השני
היה מתמצא בעניין הציוני?
הוא היה קצת בנימין והיה קצת זאב
אך כשבא אל השולטן – שוב הציע את הלב

בית 4

ובסוף, כשראו שישנה כבר התחלה
הוא נדרש לשלם את מחיר התהילה
אחד דרש שישלמו את החובות
אחד דרש את הפרסום והכבוד
אחד דרש מהפכה, אחר שוויון,
אחד דרש מיד את כל ציון.
והרצל, שכלום לא נשאר לו בחיוו
נתן את הלב ועצם את עיניו,
ואחר כך כל האדונים הנכבדים
בכו על חוזה מדינת היהודים

- א. הצג על פי השיר שלוש פעולות של הרצל לקידום הרעיון הציוני, הסבר על פי מה שלמדת שתי מטרות שניסה להשיג באמצעות פעולות אלה.
- ב. הסבר על פי השיר שלושה מהקשיים שהיו להרצל בקידום הרעיון הציוני.

60. פועלו של בנימין זאב הרצל

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

”הרצל היה הראשון שעורר את דעת הקהל העולמית בעניין הפתרון הלאומי לשאלת היהודים.

במשימה זו עמד הרצל כמעט יחיד ובודד – מאחוריו לא היו תנועה או ארגון, לא ממון ולא השפעה. היו שקיבלו אותו באהבה, אחרים ביקרוהו בפומבי או מאחורי גבו. אך אלה ואלה היו חייבים להכיר בכך כי מאז הופעתו המטאורית של הרצל, השתנתה לבלי הכר דמותה של הציונות. לא רק שנוסד ארגון, אלא שהציונות פרצה מפינה חשוכה אל אור הזרקורים. בכך גילה הרצל את מה שעתיד להיות כלי הנשק היעיל ביותר של החלש שהוא חסר עוצמה מדינית ואין צבא עומד לפקודתו – דעת הקהל.”

(מעובד על פי ש' אבינרי, הרעיון הציוני לגוויני, תל אביב, 1980, עמ' 105-108)

- א. על פי הקטע, הצג שלושה קשיים שעמדו בפני הרצל בפועלו למען הרעיון הציוני. על פי הקטע ועל פי מה שלמדת, הסבר שניים מההישגים של הרצל.
- ב. הצג את המשא ומתן לקבלת הצ'רטר שניהל הרצל עם השלטון העות'ומאני. הדגם אחד מהקשיים שהצגת בסעיף א' כפי שהוא בא לידי ביטוי במשא ומתן זה.

61. לאומיות ותכנית אוגנדה

לפניך קטע שכתב זאב ז'בוטינסקי בשנת 1905. ז'בוטינסקי היה מנהיג ציוני והוגה דעות.

”ההיסטוריה של עם ישראל מתחילה ומסיימת בארץ-ישראל, ואילו כל אשר בא אחרי כן לא היה אלא מה שעמים אחרים עוללו ליהודים

[...]

[...] ציירו נא לעצמכם לרגע, שחלפו עשר שנים מאותו יום, בו קיבל הקונגרס [הציוני] [...] את אוגנדה, ושם כבר נעשה דבר מה, ולפתע פתאום, הסולטאן [העות'ומאני] מסכים. [...] דבר זה אינו מן הנמנע, סולטן חדש עלול לעלות על כיסא המלוכה, או אולי תשפיע בפשטות דוגמת אנגליה, אשר ראתה יתרון לעצמה לתת מקלט ליוזנשטט (מדינת יהודים) ... מה יהיה אז? הלקבל או לא לקבל? מצד אחד, חבל לוותר על ההתחלות שנוצרו באוגנדה, הושקעו כספים ומאמצים, ועתה יהיה כל זה לזרים. אך מצד שני, במקרה מעין זה כבר יוכלו למנוע את ההתפרצות הממשית של האהבה העתיקה לארץ-ישראל.

[...] מסלול נדודינו, בו עברנו, בשמה של ארץ ישראל, המסלול שמן הצעד הראשון ועד לאחרון בו היה כולו פולחן קודש לארץ-ישראל. מסלול זה יכול להגיע אל קצו רק בארץ-ישראל. אם נסור ממסלול זה – נרד מפסי ההיסטוריה.

(ז'בוטינסקי, "על הטריטוריאליזם, 1905", בתוך ש' קולת [עורכת], הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, מעלות,

תשמ"ה, עמ' 50-51)

- א. הצג את המאפיינים שמלכדים את בני אותו הלאום. הסבר כיצד שניים מן המאפיינים שהצגת באים לידי ביטוי בקטע.
- ב. הסבר שני נימוקים נגד תכנית אוגנדה, שבאים לידי ביטוי בקטע.
- ג. הצג מדוע תמך הרצל בתכנית אוגנדה.

62. הרצל והתנועה הציונות

- א. הסבר מדוע פנה הרצל לסולטאן הטורקי, ומה הוא הציע לסולטאן.
- ב. לפניך קטע שכתב ז'בוטינסקי בשנת 1905. קרא את הקטע וענה על השאלה שאחריו.
- "ההיסטוריה של עם ישראל מתחילה ומסיימת בארץ-ישראל, ואילו כל אשר בא אחרי כן לא היה אלא מה שעמים אחרים עשו ליהודים [...] בדרכו בגלות היה עם ישראל נושא על שפתיו את שמה של ארץ-ישראל.
- [...] תארו נא לעצמכם לרגע שחלפו עשר שנים מאותו יום שבו קיבל הקונגרס [הציוני] השביעי את הצעת אוגנדה, ושם כבר נעשה דבר מה, ולפתע פתאום, הסולטאן [העות'ומאני], היה מסכים. [...] מה יהיה אז? הלקבל או לא לקבל? מצד אחד, חבל לוותר על ההתחלות שנוצרו באוגנדה: הושקעו כספים ומאמצים, ועתה יהיה כל זה לזרים [לאחרים]. אך מצד שני [...] לא יהיה אפשר למנוע את ההתפרצות הממשית של האהבה העתיקה לארץ-ישראל [...] בוודאי לא יוכלו לרתק את רצון העם לאוגנדה ולהוסיף להתעלם מארץ-ישראל.
- [...] כך אין מנהלים תנועה עממית רצינית [...] המסלול שמן הצעד הראשון ועד לאחרון בו היה כולו פולחן קודש לארץ-ישראל, מסלול זה יכול להגיע אל קצו רק בארץ-ישראל. אם נסור ממסלול זה – נרד מפסי ההיסטוריה, נסטה מן הדרך ונתעה ללא שוב.
- (מעובד על פי ז'בוטינסקי, ז' [תשמ"ה], על הטריטוריאליזם, 1905, בתוך ש' קולת [עורכת], הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, ירושלים: מעלות עמ' 50-51)
- על פי הקטע, האם ז'בוטינסקי תמך בתכנית אוגנדה או התנגד לה? הסבר שניים מן הטיעונים שהוא מציג בקטע לחיזוק עמדתו.

63. הגורמים לציונות ותכנית אוגנדה

- א. "עם שחרורה של עיר הנצח שעל נהר טיבר יתחיל גם שחרורה של עיר הנצח שבהר המוריה". (משה הס, "רומי וירושלים", 1861). הסבר את הגורם לצמיחת הציונות שאליו מתכוון משה הס.
- ב. קרא את שני הקטעים שלפניך וענה על השאלה שאחריהם:
- קטע א'
- "הקמת בניין לשעה בשביל מאות אלפי אחינו האומללים, מוכרחים אנו להקים מיד, לפני שנוכל להראות להם את דירת קבע לדורי דורות... יהא זה מקלט לילה, שלא רק ייתן לדייריו מחסה ומזון, אלא ישמש להם גם כאמצעי לחינוך חברתי ולאומי..." (מעובד מתוך "כתבים ציוניים", מכס נורדאו)
- קטע ב'
- "הסכמנו להצעה האפריקאית, מפני ששמנו לב לצרכי העם, החביב עלינו יותר מן הארץ, וצרכי העם ההולך ומתקלקל גם בחומר וגם ברוח דורשים מקלט בטוח בכל מקום שהוא... הסכמנו לאפריקה מפני שעל ידה הננו מקווים להציל חלק הגון אחד מעמנו ולעשותו שלם בגופו ורוחו. ובטוב לישראל – טוב גם לארצנו. אם אין עם ישראל בעולם – אין ארץ ציון בעולם" (מעובד מתוך " בין אורתודוקסיה לציונות", דברי הרב ריינס)
- מהי תכנית אוגנדה? הסבר מהי עמדתם של מכס נורדאו ושל הרב ריינס לגבי תכנית אוגנדה, בתשובתך התייחס לנימוקים המופיעים בקטעי המקור.

64. הפעילות המדינית בתנועה הציונית

- א. במגעיו הפוליטיים נפגש הרצל עם הקיסר הגרמני, הסולטאן הטורקי ושר החוץ הבריטי. בחר באחד מהם והסבר מדוע פנה אליו הרצל, מה הציע לו ומה היו תוצאות המפגש.
- ב. לפניך קטע מדבריו של הרב י' ריינס, מנהיג סיעת הציונות הדתית "המזרחי", שמסביר מדוע הוא תומך בתכנית אוגנדה.
- "הסכמנו להצעה האפריקאית מפני ששמנו לב לצורכי העם החביב עלינו יותר מן הארץ – וצורכי העם ההולך ומתקלקל גם בחומר וגם ברוח דורשים מקלט בטוח בכל מקום שהוא [...] הסכמנו לאפריקה, מפני שעל ידה הננו מקווים להציל חלק הגון מעמנו ולעשותו שלם בגופו וברוחו. [...] אם אין [עם] ישראל בעולם – אין [ארץ] ציון בעולם. עלינו רק לזכור תמיד כי אין אנו מתכוונים להציע את אפריקה או ארץ-ישראל, כי אם את אפריקה וארץ-ישראל. יותר נכון אפריקה ואחר כך ארץ-ישראל. אפריקה תהיה לנו הפרוזדור [המסדרון] וציון לטרקלין [הסלון]." (מעובד על פי י' צור, בין אורתודוקסיה לציונות – הציונות הדתית ומתנגדיה, 2001, עמ' 209)
- הסבר על פי הקטע שני נימוקים לתמיכה בתכנית אוגנדה. על פי מה שלמדת, מדוע עוררה תכנית זו התנגדות כה גדולה?

65. פעילות ציונית בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה

- קרא את הקטע הבא וענה על שני הסייעיפי א-ב שאחריו.
- "חבורות הפועלים שעבדו בגליל הגו את הרעיון של התיישבות פועלים עצמאית. חבורות אלה ייסדו ב-1910 את דגניה, שהייתה אבן הפינה של מפעל ההתיישבות השיתופית.
- דגניה נוסדה מצירוף של כמה גורמים: הרצון של ד"ר ארתור רופין להעניק יותר ויותר עצמאות לפועלים; הרצון של הפועלים להגיע למעמד של עצמאות; הרצון לאי-תלות באיכרים ולא-תלות במשגיחים במושבות הברון רוטשילד. דגניה נוסדה גם מהשאיפות של פועלים רבים להקים צורות התיישבות שיתופיות שהן אמצעי להגשמה לאומית"
- (מעובד על פי י' גורני, מראש פינה ודגניה ועד דימונה: שיחות על מפעל הבנייה הציוני, אוניברסיטה משודרת, משרד הבטחון, 1987, עמ' 46)
- א. הסבר את הגורמים להקמת דגניה, על פי הקטע. על פי מה שלמדת, הצג את המאפיינים של הקבוצה.
- ב. תאר את הפעילות של הציונים בארץ-ישראל בתחום הביטחון, והסבר את התרומה של פעילות זו לחיזוק התנועה הציונית בארץ-ישראל.

66. ראשית היישוב הציוני בארץ-ישראל

- א. הסבר שלוש סיבות לעליית יהודים לארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה.
- ב. על פי הקטע שלפניך, הסבר את הביקורת של אחד-העם על הסיוע של הברון רוטשילד למושבות בארץ-ישראל. על פי מה שלמדת, הצג טענה אחת בעד סיוע זה.
- "...יותר ממאה איכרים נמצאים בזכרון יעקב ובהם רק אחד הראוי זה באמת, בהיות לו גם אדמה, גם בהמות וכלי עבודה, והוא חורש וזורע וקוצר וחי בעבודתו בלי תמיכה. כל שאר ה"איכרים" אין להם כמעט שום יחס לאדמה, [הם רק] יושבים ומסתכלים בכרמים ובשאר הנטיעות שהפקידות נוטעת. אין להם לא בהמות ולא כלי עבודה והכל נעשה על ידי הפקידות: על ידי פועליה, בהמותיה ובהשגחת פקידיה שמספרם גדל באופן שלא יאומן... הדבר עלה לפקידות

ביותר מעשרה מיליון פרנק, ולבני המושבה עצמם – בעשרים שנות עבודת ושפלות, ובאובדן כוחותיהם המוסריים וכישרונם לעבודה בריאה"

(מעובד על פי כתיב אחד העם, בתוך שי קולת [עורכת] הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, הוצאת מעלות, תשמ"ה, כרך א, עמ' 122)

67. פעילות התנועה הציונית בארץ-ישראל

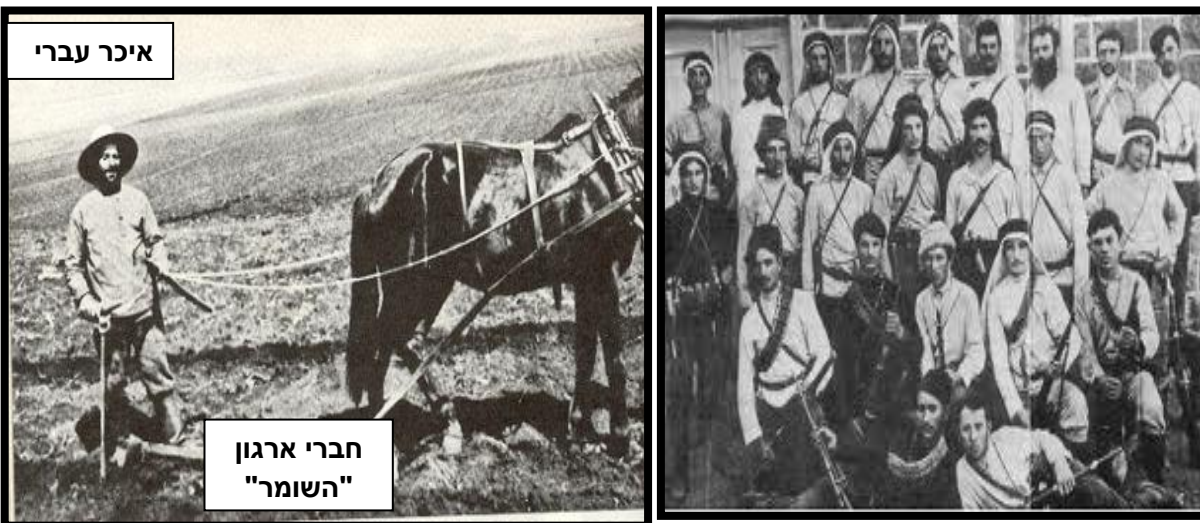
לפניך דף השער מעיתון שהתפרסם בא"י בשנת 1884. עיין בדף וענה על השאלה שאחריו.

- א. הסבר את אחד מהישגי העליות הנובע מדפוס פעילות של הציונים הבא לידי ביטוי בקטע המקור
- ב. הצג הישג אחד נוסף של העליות מתחום אחר.

68. פעולותיהם של הציונים בארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה

- א. הסבר שני דפוסים של פעילות ציונית בשנים 1881-1914, כפי שהם באים לידי ביטוי בתמונות שלפנייך, (בכל אחד מדפוסים הפעילות יש להסביר את המטרה ופעולה אחת), והצג ארגון או אישיות אחת שסייעו להתיישבות היהודים בשנים 1881-1914.

- ב. הצג את הגורמים לעלייה לארץ ישראל בשנים 1881-1914 והסבר שניים מהקשיים של העולים לארץ ישראל בשנים אלה.

69. המאבק למימוש יעדים לאומיים

- א. עיין בבול המציג את ארגון "השומר". הצג שניים מן המאפיינים והמטרות של ארגון "השומר" (סך-הכול שניים). הסבר כיצד כל אחד מהם בא לידי ביטוי בבול.

- ב. הסבר כיצד סייע המאבק הצבאי אן המאבק הדיפלומטי לתנועה הלאומית באחת מן הארצות הלאה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה.

70. דפוסי הפעילות הציונית בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה

לפניך קטע מתוך דבריו של בורכוב:

"לא לחינם נאמר, שהכלכלה היהודית היא 'כלכלה שבאוויר' וחייה היהודי 'חיי אוויר' הם... ומשמעותו של ביטוי זה היא, שהעבודה היהודית תלושה מן הקרקע, מן הטבע... העבודה עצמה שתי צורות לה: עבודת כפיים [גופנית] ועבודת מוח [רוחנית]. עובדה ידועה היא, כי בין ענפי הפרנסה היהודית תופסת העבודה הרוחנית מקום רחב הרבה יותר מאשר אצל שאר עמים... שואף עמנו בכל כוחותיו לשנות את עבודתו ופרנסתו להיותן פרודוקטיביות [יצרניות] וטבעיות. אולם סביבת הגלות היא צרה מדי ולא נוחה לשינוי מבנה יסודי זה... אין כל ספק שהעבודה היהודית במושבות ישראל החדשות היא עוד יותר פרודוקטיבית [יצרנית] מאשר בארצות הברית של אמריקה".

(מתוך בורכוב, ההתפתחות הכלכלית של העם היהודי, 1916, עמ' 2011-206 וגם מתוך בורכוב, כתבים נבחרים, א, ת"א, תש"ד, עמ' 207).

- א. הסבר את הגורם לעלייה של יהודים מארצות אירופה לארץ ישראל בין השנים 1882-1914, המופיע בקטע המקור.

- ב. הצג את הקשיים של העולים לארץ ישראל בתקופה זו.

71. דפוסי הפעילות הציונית בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה

קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו

"המשרד הארצישראלי, שהוקם לפי החלטת הקונגרס הציוני ה-8, גרם למפנה בדרך ההתיישבות החקלאית בארץ-ישראל.

כל מה שנוצר עד אז בארץ-ישראל במשך למעלה מעשרים וחמש השנים מראשיתה של "חיבת ציון" היה בעל אופי פרטי ומקרי בלבד. כל זה לא היה מחושב מלכתחילה ליצירת מכשיר גדול להתיישבות המונים. אכן, מייסדי המושבות המעטות חזו בלבם חזון גאולה לעתיד, אבל מעשה ההתיישבות לא נעשה בידי מוסד מיישב אחראי לפי תכנית ציבורית. פרטים וקבוצות-קבוצות עלו ארצה, קנו אדמות, הקימו מושבות והתיישבו בהן על אחריותם בלבד.

המשרד הארצישראלי שהוקם עתה בארץ היה המוסד המיישב הראשי מטעם ההסתדרות הציונית. תכניתו הייתה מכוונת מראש לגיבוש כוח יהודי מושרש בקרקע, אשר בעזרתו נוכל להשיג זכויות של שלטון עצמי ליישוב היהודי בארץ. המלחמה העולמית, שפרצה בשנת 1914, הפסיקה את פעילותו של המשרד הארצישראלי, אבל ההתחלות שנעשו על ידו בשנים המעטות עד אז שימשו גרעין בריא ובסיס מוצק לפעולת ההתיישבות הנמשכת עד כה."

- (מעובד על פי ש' קולת (עורכת), הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, הוצאת מעלות, ירושלים, תשמ"ה, כרך א', עמ' 139)
- א. תאר על פי הקטע מה אפיין את דרך ההתיישבות החקלאית בארץ-ישראל לפני הקמת המשרד הארצישראלי. על פי הקטע ועל פי מה שלמדת, מה היו המטרות בפעילותו של המשרד הארצישראלי עד מלחמת העולם הראשונה?
- ב. הצג את הפעולות שנעשו בארץ-ישראל להחייאת השפה העברית ולביסוסה, והסבר את התרומה של פעולות אלה לחיזוק התנועה הציונית.

72. התפתחות היישוב היהודי בארץ ישראל בשנים 1882-1914

א. לפניך קטע ממאמר של ההיסטוריון דן גלעדי, העוסק בפעילות של הברון רוטשילד בארץ ישראל. "מה היה חלקו של הברון רוטשילד בהתפתחות ההתיישבות היהודית? [...] הברון השקיע יותר מפי עשרים מכל הסכומים שגויסו על ידי התנועה העולמית "חיבת ציון", רכש את רוב האדמות שנקנו על ידי יהודים בארץ ישראל, וסייע לרוב רובן של המושבות שהוקמו על ידו וביזמתו או שנתמכו על ידו. יתר על כן, לולא התערבותו המיידית אין ספק שהניסיון לחדש את היישוב החקלאי בארץ ישראל בראשית שנות השמונים היה נידון לכישלון. [...] הנחת היסודות להתחדשותו של היישוב היהודי הכפרי בארץ ישראל, שהחלה בזכום של חלוצי העלייה הראשונה והתנועה הלאומית הפיחה בהם רוח – לא הייתה הופכת לממש ולמציאות היסטורית בת קיימה לולא פעילותו הנמרצת של הברון.

[...]

פעילותו של הברון רוטשילד לא התמצתה רק בהצלתן של המושבות הראשונות ובעזרה לביסוסן של מושבות אחרות (כמו פתח תקוה, יסוד המעלה ועוד).

[...]

בגל העלייה השני 1890/91 נוסדו המושבות רחובות וחדרה, ביזמת המתיישבים עצמם ובמימון עצמי, ולכן נקראו "המושבות העצמאיות", להבדילן מהמושבות שכבר נמצאו תחת חסותה של פקידות הברון. אולם האם הגיעו מושבות אלו לביסוס ללא עזרת הברון? חדרה נושעה [ניצלה] ממגפת הקדחת, שהפילה חללים רבים מקרב תושביה, שגילו גבורה עילאית בדבקותם במקום, בזכות ניקוז הביצות ונטיעת יערות האקליפטוס, מפעל שמומן כולו על ידי הברון. גורלה של רחובות שפר [היה טוב] בהרבה. זו הייתה המושבה היחידה בארץ ישראל שזכתה, מרגע ייסודה על ידי אנשי "מנוחה ונחלה" (בהנהגת לוי-אפשטיין), למנהל מסודר ותקין ולא ידעה משברים רציניים. אבל ביסוסה הכלכלי נבע, לא פחות מאשר במושבות האחרות, מן העובדה שהיקב של הברון בראשון לציון שילם מחיר גבוה לאיכרי המושבה עבור יבול כרמיהם (הגפן הייתה הגידול החקלאי היחיד במושבה!) שהעניק לאיכרי רחובות הכנסה נאה."

(מעובד על פי ד' גלעדי, "הבארון", הפקידות והמושבות הראשונות בארץ ישראל – הערכה מחדש, קתדרה, 2, תשל"ו, עמ' 61, 63)

- הסבר על פי **הקטע** את עמדתו של מחבר המאמר בנוגע לסיוע של הברון רוטשילד למפעל ההתיישבות בארץ ישראל (מה הטענה של המחבר בנוגע לסיוע של הברון ואיך הוא מנמק את עמדתו). בסס את תשובתך על שתי עובדות היסטוריות מן **הקטע**.
- על פי מה **שלמדת**, הצג עובדה היסטורית אחת המנוגדת לעמדתו של מחבר המאמר (לערער על הטיעון באמצעות עובדה אחרת, עובדה המערערת על העמדות / נימוקים שהביא המחבר, או הצג טענה נגדית).
- ב. הצג שתיים מן הפעולות של אליעזר בן יהודה לביסוס השפה העברית, והסבר כיצד סייעו פעולות אלה לטיפוח הלאומיות היהודית.

73. התנועה הציונית במלחמת העולם הראשונה

- א. לפניך קטע מתוך מכתב ששלח חיים וייצמן אל ישראל זנגוויל (ממנהיגי יהדות בריטניה) בתחילת מלחמת העולם הראשונה.
- ”...אעמיד לביקורתך האדיבה רעיונות אחדים ואשמח להוסיף ולדון עמך בנקודות אלו בעל פה. תכניותיי מבוססות כמובן על הנחת יסוד אחת, ההנחה שמדינות ההסכמה ינצחו, ואני מקווה שינצחו היטב. אין ספק שאחרי המלחמה יתחוללו שינויים יסודיים, שינויים שייקבעו כנראה על פי עקרון הלאומיות. אני מאמין שאנגליה, הלוחמת את מלחמתן של אומות קטנות, תפעל להביא יותר צדק לעולם שעייף ממלחמה נוראה זו. יתר על כן, באה השעה לתבוע את זכותנו לייסד יישוב יהודי מאורגן ואוטונומי בארץ-ישראל.
- כיצד יש לתבוע את זכותנו? מה הם האמצעים והדרכים שעלינו לנקוט? חובה עלינו, מתוך הערכה למאבק האיתנים של הלוחמים, להתאזר בסבלנות, להצטרף בעצמנו ללוחמים ולעזור בכל דרך שנוכל.” (מעובד על פי מ"ו וויסגל [עורך], כתבי חיים וייצמן: אגרות ז', מוסד ביאליק, עמ' 67-69)
- הסבר שניים מהנימוקים במכתבו של וייצמן בזכות תמיכה בבריטניה בתחילת מלחמת העולם הראשונה. על פי מה שלמדת, מדוע העדיפה התנועה הציונית לנקוט עמדה ניטראלית כלפי הצדדים הלוחמים?
- ב. הסבר שניים מהאינטרסים שביקשה בריטניה לקדם באמצעות הצהרת בלפור. הצג את תגובת ערביי ארץ-ישראל ואת תגובת היהודים הציונים להצהרה.

74. השפעת הלאומיות, הצהרת בלפור

- א. הצג שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 במפה המדינית של אירופה, והסבר שינוי אחד שהיא יצרה בחברה באירופה בתקופה זו.
- ב. לפניך הנוסח של הצהרת בלפור ושלוש מן תגובות שהיא עוררה.
- הצהרת בלפור
- ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה ייסוד בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל ותעשה את מיטב מאמציה להקל להגשמת מטרה זו, תוך הבנה ברורה שלא ייעשה דבר, העלול לפגוע בזכויות האזרחיות או הדתיות של עדות לא יהודיות, הקיימות בארץ ישראל, או בזכויות ובמעמד המדיני, שמהם נהנים יהודים בכל ארץ אחרת.
- התגובות
- דוד בן גוריון (ניו יורק, נובמבר 1917): “הפלא הגדול קם ויהי”

הוועד הפועל הערבי (מברק ללורד בלפור, 1925): "מדיניות הכרזת בלפור היא מוות לאומה הערבית".

ה' ברקוביץ, מ' סניור, מ' יסטרוב (הצהרה שניתנה לנשיא ארה"ב וילסון 1919, ע"י אישים יהודיים אמריקאים אנטי ציונים): "לדעתנו חשד לנאמנות כפולה משתמע בהכרח [...] מהקמת מדינה ריבונית ליהודים בארץ ישראל."

בחר בשתיים מהתגובות, והסבר לאילו מן הדברים הנאמרים בהצהרת בלפור מתייחסת כל אחת מן התגובות שבחרת.

75. הצהרת בלפור

לפניך קטע ממכתב של ד"ר חיים וייצמן אל לואי ברנדייס (מנהיג ציוני אמריקה), שנכתב לפני פרסום הצהרת בלפור.

"פרטי וסודי
מר ברנדייס יקירי,
ראשית, הרשני להודות לך על המכתב האדיב ששלחת לי. אני מרבה להעריך את מילות העידוד הבאות ממך...

הממשלה הבריטית שוקלת בקפידה רבה את נוסח ההצהרה [הצהרת בלפור] בזכות התנועה הציונית. בשלושת החודשים האחרונים מתנגדינו מקרב היהודים נאבקו בתנועה הציונית. הם פרסמו סדרה של חוברות ובהן נאומים של התומכים בהשתלבות, והפיצו חוברות אלה ברבים. כפי הנראה הם התארגנו לקבוצה חזקה למדי המפעילה עכשיו נגד הציונים את מלוא השפעתה.

אנחנו הציונים חשים צורך שהמשא ומתן שלנו עם בריטניה, שנמשך יותר משלוש שנים, יובא לכלל סיום על ידי השגת הצהרה מאת ממשלת בריטניה. למסמך כזה יהיה ערך עצום בשעה זו, ויאפשר לנו לערוך את ההכנות הדרושות למקרה שהתקדמות הצבא הבריטי אל תוך ארץ-ישראל תתרחש בקרוב. אנו חייבים להיות מסוגלים להישען על משהו מוגדר, כדי שנוכל לבוא אל בני העם היהודי ולומר להם שיש לנו לא רק תקוות גדולות, אלא הצהרה מחייבת ממעצמה המסוגלת ונכונה ללחום למען עניננו.

בברכה לבבית

שלך בנאמנות רבה

ח' וייצמן"

(מעובד על פי ב' ליטבינוב, מבחר אגרות וייצמן: קיץ 1885 – ינואר 1950, עם עובד, 1988, עמ' 155-157)

א. הצג את התוכן של הצהרת בלפור. הסבר את החשיבות של הצהרת בלפור לציונים, על פי הקטע.

ב. הצג על פי הקטע את דרכי הפעולה של המנגדים להצהרת בלפור, והסבר, על פי מה שלמדת, מדוע הם התנגדו להצהרה.

76. דמיון ושוני בין התנועה הציונית לתנועות לאומיות אחרות

לפניך מפה המציגה את הארצות שמהן הגיעו הצירים (נציגים) לקונגרס הציוני הראשון (1897).

- א. הסבר, ע"פ הקטע, מדוע פגע השלטון העות'מאני בפעילות הציונית בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה. הצג דרך התמודדות של היישוב היהודי עם מדיניות זו של השלטון.
- ב. הסבר את המטרה של ניל"י בפעילות שלה נגד השלטון העות'מאני, והצג את דרכי הפעולה שלה.

79. דפוסי הגשמת הפעילות הציונית בארץ ישראל בין השנים 1882-1914 ותנועות לאומיות באירופה

- לפניך קטע העוסק באחד מהישגי העולים בארץ ישראל.
- "השמירה העברית ראשיתה עם התחלת ההתיישבות החקלאית בארץ. התופעה שהרובה מלווה את המחרשה, עוברת כחוט השני בתולדות הישוב העברי. כפתה זאת עלינו המציאות בארץ. המושבות הראשונות אשר נוסדו בארץ בתקופת התורכים, בשטחי שממה, בין שכנים פרועים, גנבים ושוודדים, רועים ומשיגי גבול, היו הפקר, ללא הגנתו של השלטון המרכזי. וכאשר באו ראשוני שבי ציון לחרוש ולזרוע את אדמת המולדת, מוכרחים היו ללמוד ולהגן על שדותיהם ולהבטיח שעמלם ורכושם לא יהיו הפקר..."
- א. הצג את ההישג של העולים אליו מתייחס הקטע. הצג הישג נוסף של העולים באותה תקופה מתחום אחר.
- ב. הצג את שלב המאבק במדינה הלאומית עליה למדת.

80. התנועה הציונית והשינויים שנוצרו בעקבות הלאומיות

- א. בתנועה הציונית הופקו גלויות שנה טובה עם דיוקנו של דרייפוס. הסבר מדוע בחרו דווקא בדמותו וחווה דעתך על תרומתו לצמיחת התנועה הציונית. בסס תשובתך על עובדות היסטוריות.
- ב. לפניך סמלה של המועצה המקומית מזכרת בתיה.

- הצג את מאפייני אחת מצורות ההתיישבות המוצגות בבול שלפניך. הסבר את חשיבות הפעילות הציונית בארץ ישראל כפי שבאה לידי ביטוי בבול.

81. התבונן בכרזה של מפלגת פועלי ציון :

הכיתוב : כל המדינות מתאחדות תחת הדגל : פועלי ציון

הסבר מהן מטרות העולים כפי שהן באות לידי ביטוי בכרזה ועל אילו קשים בא לענות הארגון המופיע בכרזה. בסס תשובתך על דוגמאות מתוך הכרזה ומה שלמדת.

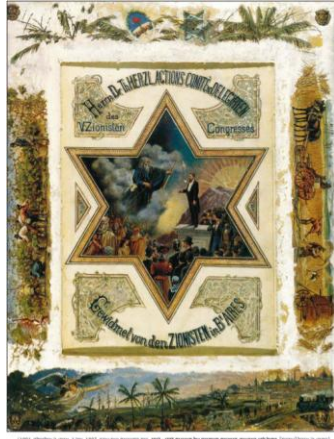
82. התנועה הציונית והצעת אוגנדה

- א. הסבר גורם ייחודי אחד שתרים לצמיחת התנועה הציונית.
 ב. לפניך קטע מתוך נאום של הרצל בקונגרס הציוני השישי (1903) ובו הוא מנסה לשכנע את חברי הקונגרס לקבל את "הצעת אוגנדה":

"חברי הממשלה הבריטית הציעו להעניק לנו שטח אדמה לשם התיישבות יהודית. חבל הארץ [שהם הציעו] אין לו ערך היסטורי זתי, פיוטי וציוני. ההצעה פירושה הקמת יישוב יהודי אוטונומי במזרח אפריקה, שבראשו יעמדו הנהלה יהודית, ממשלה מקומית יהודית ופקיד עליון יהודי, הכול כמובן בביקוחה הריבוני העליון של בריטניה. לא ייתכן שתהיה לעם ישראל שום מטרה סופית אחרת מלבד ארץ ישראל, עם זאת על הקונגרס להכיר בהתקדמות הבלתי רגילה שזכתה לה תנועתנו על ידי המשא ומתן עם ממשלת בריטניה. ההצעה תתרום בהכרח להטבת מצבו של העם היהודי ולהקלת מצוקתו. אמנם [אוגנדה] איננה ציון, ולא תוכל להיות כזאת לעולם, אבל זו היא התיישבות על יסודות לאומיים ומדינתיים. זו פעולה לשעת חירום, שתכליתה לעזור ולמנוע את אובדנם של חלקי אומה."
 הסבר על פי הקטע נימוק אחד נגד הצעת אוגנדה, ושני נימוקים בעד ההצעה.

83. מנהיגות בתנועות הלאומיות

- א. — הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה.
 — בחר בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה. הסבר כיצד פעל המנהיג של התנועה שבחרת כדי לקדם את המטרות של התנועה. בסס את תשובתך על שתיים מפעולותיו.
 ב. לפניך איור מכריכה של ספר שהעניקה קהילה יהודית ציונית בארגנטינה להרצל. עיין בו, והסבר כיצד באה לידי ביטוי באיור תפיסתו של המאייר בנוגע למנהיגותו של הרצל, ובנוגע לחזונו. בסס את תשובתך על שלוש דוגמאות מן האיור.

84. צמיחת התנועות הלאומיות באירופה וצמיחת התנועה הציונית

א. הסבר מדוע צמחו רוב התנועות הלאומיות באירופה דווקא במהלך המאה ה-19. בסס את תשובתך על שני גורמים מתחומים שונים.

ב. לפניך קטע מקור ובו דברי המנהיג והוגה הדעות הציוני מקס נורדאו.

”רעיון הלאומיות חינך את כל העמים להכרת ערך עצמם, לימד את העמים לראות את תכונותיהם המיוחדות, ונטע בלבם את הרצון העז לעמוד ברשות עצמם. רעיון הלאומיות היה חייב להשאיר עקבות גם ביהודים המשכילים, שלא יכלו להתעלם ממנו. הוא הדריכם לחזור ולראות את היהודים כעם מיוחד ולדרוש לעצמם עתיד כשאר העמים. הכרה זו קיבלה חיזוק על ידי עמדת העמים שפלטו את היהודים מקרבם בתור יסוד זר, וללא אדיבות ובלי חמלה הבליטו את ההבדלים, האמיתיים או המדומים, שבין לבין היהודים”

(מעובד ע"פ מ' נורדאו, כתבים נבחרים, מצפה, תרפ"ט, עמ' 169)

- הסבר כיצד באות לידי ביטוי בקטע המקור שתי דרכים שבהן השפיעו התנועות הלאומיות באירופה על צמיחת התנועה הציונית.

- על פי מה שלמדת, הסבר גורם נוסף שהשפיע על צמיחת התנועה הציונית.

85. התנועות הלאומיות - גורמים לצמיחתן וגורמים שעיכבו את פעילותן

א. לפניכם קטע מקור ממאמרו של הסופר והמשורר הפולני אדם מיצקביץ'. המאמר התפרסם לאחר כישלון מהפכות "אביב העמים" באירופה (1948-1949), בעיתון הלאומי "במת העמים".

”[...] שונאי הלאומיות באירופה פעלו ללא הפסקה מתוך סולידריות [שיתוף]. התכסיס [תחבולה]

שלהם היה להפנות את כל הכוחות נגד כל העמים שהשתחררו מכבליהם כדי לדכא אותם אחד-אחד.

אנו מזדהים עם המהפכה הגדולה* ועם התקופה הנפוליאונית שהייתה מכוונת להגשמת עקרונותיה.

שכן נפוליאון מימש תחילה את עקרון המהפכה אך לאחר מכן זנח עקרון זה כדי [...] לשים כתר על

ראשו, ומאז החלו האסונות שהעמים סובלים מהם עד היום.

[...] ניגש בנחישות לעניינים הנוגעים לאיטליה, לפולין, לגרמניה, לדנמרק, לספרד, לארצות הסלביה,

להונגריה, לארצות הדנובה. אשר למפלגות [לתנועות] הנאבקות על השלטון באירופה [...] הרי תמיד

נעמוד לצד האנשים אשר [...] יפעלו למען ייסוד משטר חברתי הנענה לצרכים החדשים של העם.”

(מעובד על פי מ' הנדל [עורך]; מקורות ללימוד ההיסטוריה הישראלית והכללית, כרך חמישי, יהושע צ'צ'יק, תשי"ד, עמ' 28)

*המהפכה הצרפתית

- הסבירו שניים מן הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 שבאים לידי ביטוי בקטע המקור.

- הסבירו שניים מן הגורמים שעיכבו את פעילות התנועות הלאומיות - גורם אחד על פי הקטע וגורם אחד על פי מה שלמדתם.
- ב. הסבירו גורם אחד ייחודי לצמיחת התנועה הציונית, ושני גורמים שעיכבו את פעילות התנועה הציונית בראשית דרכה.

שאלות ידע

86. הלאומיות – גורמים מסייעים וגורמים מעכבים

- א. הסבירו שני גורמים שסייעו להתפתחות התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19, ושני גורמים שעכבו את התפתחותן.
- ב. הציגו שני גורמים שעכבו את התפתחות היישוב היהודי בארץ ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה (1914-1918). הסבירו כיצד סייעה הצהרת בלפור (1917) לתנועה הציונית.

87. התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

- א. הציגו שני מאפיינים משותפים לתנועה הציונית ולתנועות לאומיות אחרות באירופה במאה ה-19. הסבירו מאפיין אחד שהיה ייחודי לתנועה הציונית בהשוואה לתנועות הלאומיות האחרות.
- ב. לאחר כינוס קונגרס בזל (בשנת 1897) כתב הרצל ביומנו "בבזל ייסדתי את מדינת היהודים". הסבירו את דבריו. בתשובתכם התייחסו לחשיבות של הקונגרס ושל ההחלטות שהתקבלו בו. הציגו פעולה נוספת שעשה הרצל לקידום הרעיון הציוני.

88. מנהיגים ואישים בתנועות הלאומיות

- א. הציגו את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה. הסבירו כיצד שניים מן המאפיינים שהצגתם באים לידי ביטוי בדמותו ובפעילותו של אחד ממנהיגי התנועה הלאומית שבחרתם.
- ב. בחרו בשניים מן האישים שתרמו תרומה חשובה לפעילות הציונית בראשית דרכה. הסבירו את התרומה של כל אחד מן האישים שבחרתם. בססו את תשובתכם על עובדות היסטוריות.

89. הלאומיות – גורמים מעכבים וגורמים מסייעים

- א. הסבירו גורם אחד שסייע לתנועות הלאומיות באירופה במאבקן לעצמאות וגורם אחד שעכב אותן במאבק זה.
- ב. הסבירו גורם אחד שסייע להתפתחות היישוב היהודי בארץ ישראל בשנים 1881-1914 וגורם אחד שעכב התפתחות זו.
- ג. הסבירו שני אינטרסים של בריטניה בפרסום הצהרת בלפור, והציגו טיעון (טענה ונימוק) אחד של המתנגדים להצהרה זו.

90. התנועות הלאומיות - מטרות ודרכי פעולה

- א. בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה. הציגו אחת מן המטרות של התנועה שבחרתם, והסבירו אחת מדרכי הפעולה שנקטה כדי להגשים את המטרה.
- ב. הציגו אחת מן המטרות של התנועה הציונית, והסבירו אחת מדרכי הפעולה שהיא נקטה כדי להגשים את המטרה.
- ג. הציגו את עיקרי התוכן של הצהרת בלפור (1917), והסבירו כיצד הצהרה זו קידמה את מטרות התנועה הציונית.

91. השינויים שיצרו התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית בארץ ישראל

- א. הצג שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בתקופה שבין סוף המאה ה-19 לתחילת המאה ה-20 במפה המדינית של אירופה, והסבר שינוי אחד שהיא יצרה בחברה באירופה בתקופה זו.
- ב. הצג שני שינויים שחוללה התנועה הציונית בארץ ישראל בשנים 1881-1914: שינוי אחד בתחום הביטחון, ושינוי אחד בתחום התרבות והחינוך, והסבר את התרומה של כל אחד מן השינויים שהצגת לקידום מטרות התנועה הציונית.

92. התנועות הלאומיות – מטרות ודרכי פעולה

- א.
- הצג שתי מטרות של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- הסבר כיצד פעלו תנועות אלה כדי להשיג את המטרות שהצגת. בסס את תשובתך על שתי פעולות.
- ב. התנועה הציונית התבססה בפעילותה על מסורת ועל קדמה.
- הצג את המטרות של התנועה הציונית.
- הסבר כיצד התבססה התנועה הציונית בפעולותיה גם על מסורת וגם על קדמה. הבא בתשובתך שתי דוגמאות.

93. התנועה הציונית והתנועות הלאומיות באירופה

- א. הצג שני גורמים המשותפים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה ולצמיחת התנועה הציונית, והסבר גורם ייחודי אחד שהשפיע על צמיחת התנועה הציונית.
- ב.
- הסבר כיצד עיכבה האימפריה העות'מנית את ההתפתחות של התנועה הציונית בשנים 1881-1918. בסס את תשובתך על שתי דוגמאות.
- הסבר כיצד סייעה אחת מן המעצמות להתפתחות של התנועה הציונית בשנים אלה.

94. הלאומיות באירופה ובארץ ישראל

- א. התמורות שחלו באירופה במאה ה-19 בתחומי התחבורה, התקשורת, החינוך והתרבות סייעו להפצת הלאומיות. הצג את התמורות שחלו בשניים מן התחומים האלה, והסבר כיצד הן סייעו להפצת הלאומיות.
- ב. הצג את התמורות שחלו ביישוב היהודי בארץ ישראל בשנים 1882-1914, בשניים מן התחומים האלה: ביטחון, התיישבות, חינוך.

95. התנועות הלאומיות – מטרה והגשמה

- א. מה היו המטרות של התנועות הלאומיות שפעלו באירופה במאה ה-19? הסבר באילו דרכים פעלו תנועות אלה כדי להגשים את מטרותיהן.
- ב. הצג את עיקרי התוכן של הצהרת בלפור, והסבר כיצד הצהרה זו קידמה את מטרת התנועה הלאומית היהודית.

96. פעילות התנועות הלאומיות, גורמים מסייעים ומעכבים

- א. הצג שתי דרכים שבהן פעלו התנועות הלאומיות במאה ה-19 כדי להשיג עצמאות. הסבר גורם אחד שסייע להן להשיג עצמאות או גורם אחד שעכב את השגתה.
- ב. הצג שתי צורות התיישבות חדשות שהקימו העולים בארץ ישראל בשנים 1882-1914. הסבר גורם אחד שסייע להתיישבות היהודית בארץ ישראל בתקופה זו וגורם אחד שעכב אותה.

97. צמיחת הלאומיות והשפעתה

- א. הצג שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 במפה המדינית של אירופה.
- ב. הסבר את ההשפעה של רעיונות ההשכלה ואת ההשפעה של התנועה הרומנטית על צמיחת הלאומיות באירופה.
- ג. הסבר כיצד ערכה האמנציפציה את צמיחת התנועה הציונית, וכיצד היא סייעה לצמיחתה.

98. התפתחות התנועות הלאומיות

- א. הצג שניים מן השלבים בהתפתחות של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19, והסבר את התרומה של אחד מן השלבים שהצגת לעיצוב התודעה הלאומית.
- ב. הסבר שתי סיבות לעליית יהודים לארץ-ישראל בשנים 1881-1914, והצג את ההישגים של העולים בשנים אלה: שני הישגים בתחום התרבות והחינוך, ושני הישגים בתחום ההתיישבות.

99. מנהיגים ואישים בתנועות הלאומיות

- א. הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- ב. בנימין זאב הרצל מכונה "חוזה מדינת היהודים". בחר שלוש פעולות שהוא עשה בתחומים שונים, והסבר כיצד כל אחת מהן מצדיקה כינוי זה.
- ג. הסבר את תרומתו של הברון רוטשילד ליישוב היהודי בארץ-ישראל. בסס את תשובתך על שתי דוגמאות.

100. דרכי הפעולה של התנועות הלאומיות

- א. הצג שתי דרכי פעולה שנקטו התנועות הלאומיות במאה ה-19 לקידום מטרותיהן.
- ב. הסבר מה הייתה, על פי הרצל, דרך הפעולה הרצויה לקידום המטרות של התנועה הציונית, והצג שני צעדים שנקט הרצל כדי לממש את דרך הפעולה הזאת.

101. היישוב היהודי בארץ-ישראל בשנים 1882-1914

- א. הצג שלוש מן הסיבות לעליית יהודים לארץ-ישראל בשנים 1882-1914.
- ב. לפניך רעיונות שהעולים בתקופה זו ניסו להגשים: "כבוש העבודה", "כיבוש השמירה", "החייאת השפה". הסבר אחד מן הרעיונות האלה, והצג שני קשיים של העולים להגשים אותו.

102. התנועות הלאומיות והתנועה הציונית – גורמים לצמיחה ומנהיגות

- א. הסבר גורם אחד משותף לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה ולצמיחת התנועה הלאומית היהודית, וגורם אחד ייחודי לצמיחת התנועה הלאומית היהודית

ב. הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19, והסבר כיצד שניים מן המאפיינים האלה באו לידי ביטוי בדמותו ובדרכי פעילותו של הרצל, מנהג התנועה הציונית.

103. מטרות התנועות הלאומיות, גורמים מסייעים וגורמים מעכבים

- א. בחר בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, אטיליה, גרמניה. הסבר את מטרת המאבק של התנועה שבחרת, והסבר כיצד עיכבה אחת מן המעצמות מאבק זה אן כיצד סייעה אחת מן המעצמות למאבק זה.
- ב. הצג את מטרות המאבק של התנועה הציונית בשנים 1882-1914, והסבר כיצד עיכבה אחת מן המעצמות מאבק זה או כיצד סייעה אחת מן המעצמות למאבק זה בתקופה שעד פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

104. צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 וצמיחת התנועה הציונית

- א. הסבר את ההשפעה של כיבושי נפוליאון, ואת ההשפעה של המהפכה התעשייתית על צמיחת תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19.
- ב. הסבר את השפעות הפעילות של תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19 על צמיחת התנועה הציונית.

105. צמיחת התנועות הלאומיות

- א. הסבר את ההשפעה של אחד מן האירועים הפוליטיים בסוף המאה ה-18 על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה, ואת ההשפעה של תהליך התיעוש והעיור על צמיחה זו.
- ב. הסבר כיצד מצד אחד עיכבה האמנציפציה את צמיחת התנועה הציונית, וכיצד מצד אחר היא סייעה לצמיחתה.

106. צמיחת הלאומיות והשינויים שיצרה

- א. השווה בין הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 ובין הגורמים לצמיחת התנועה הלאומית היהודית. בתשובתך הסבר שני גורמים דומים וגורם אחד שונה.
- ב. הצג שינוי אחד שיצרה הלאומיות במפה המדינית של אירופה, והצג שינוי אחד במפת ההתיישבות בארץ ישראל שיצרה התנועה הציונית בראשית דרכה.

107. צמיחת הלאומיות והשינויים שיצרה

- א. הסבר את ההשפעה של רעיון אחד ושל אירוע היסטורי אחד על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- ב. הסבר שלושה שינויים, בתחומים שונים, שיצרה הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19.

108. צמיחת התנועות הלאומיות – שאלת עמ"ך

- א. יש הטוענים שתנועת ההשכלה הייתה גורם מרכזי שהשפיע על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19, ויש הטוענים שהתנועה הרומטית הייתה גורם מרכזי שהשפיע על צמיחה זו. הצג את עמדתך בעניין זה, והבא שני נימוקים. בתשובתך התבסס על עובדות היסטוריות.
- ב. הסבר שני גורמים ייחודיים שהשפיעו על צמיחת התנועה הציונית.

109. התנועות הלאומיות באירופה

(בשאלה זו אין לכתוב על התנועה הציונית)

- א. הצג שני גורמים לצמיחת התנועות הלאומיות במהלך המאה ה-19, והסבר במה סייע כל אחד מגורמים אלה להתפתחות התנועות הלאומיות.
- ב. בחר תנועה לאומית אחת באירופה במאה ה-19. הסבר גורם אחד שעיצב את המאבק של התנועה, וגורם אחד שסייע למאבק זה.

110. התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19

בחר באחת הארצות האלה: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.

- א. מה היה המצב המדיני והחברתי-כלכלי בארץ שבחרת, לפני תחילת המאבק הלאומי, ואילו כוחות פעילים הניעו מאבק זה?
- ב. תאר את השלבים העיקריים במאבק של התנועה הלאומית בארץ שבחרת. מה היו התוצאות של מאבק זה?

111. התנועות הלאומיות – מאבק ותוצאות

בחר באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.

- א. תאר את המצב המדיני ואת המצב החברתי-כלכלי לפני תחילת המאבק הלאומי בארץ שבחרת.
- ב. הסבר את הגורמים שסייעו במאבקה של התנועה הלאומית בארץ שבחרת, והצג את תוצאות מאבק זה.

112. פעילות התנועות הלאומיות

- א. התנועות הלאומיות באירופה פעלו לטיפוח התודעה הלאומית. הסבר את החשיבות של פעילותן בתחום זה והצג תחום פעילות נוסף של התנועות הלאומיות.
- ב. לאחר קונגרס בזל (בשנת 1897) כתב הרצל ביומנו "בבזל ייסדתי את מדינת היהודים". הסבר את דבריו אלה של הרצל. בתשובתך התייחס לחשיבות של קונגרס בזל ולהחלטות שהתקבלו בו.

113. התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19

- א. הצג את המטרה של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19, והסבר שתי דרכי פעולה שהן נקטו למימוש מטרה זו.
- ב. מי היו הכוחות הפעילים במאבק של התנועה הלאומית שלמדת עליה, ומה היו השלבים העיקריים במאבק זה?

114. מאפיינים מרכזיים של תנועות לאומיות

- א. אחד המאפיינים שמרכזים את בני אותו הלאום הוא שפה משותפת. תאר והסבר את פעילות הציונים לחיזוק מאפיין זה בארץ ישראל עד 1914.
- ב. הצג שלושה מאפיינים נוספים (מלבד שפה משותפת) המרכזים את בני אותו הלאום.

115. התנועות הלאומיות והמעצמות

בחר באחת מן הארצות: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.

הסבר כיצד אחת מן המעצמות עיכבה את המאבק של התנועה הלאומית בארץ שבחרת. הצג גורם אחד נוסף שסייע למאבק של התנועה הזאת.

116. התנועות הלאומיות

בחר באחת מן הארצות: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.

- א. מה הייתה מטרת המאבק של התנועה הלאומית בארץ שבחרת? הסבר שני גורמים שסייעו להשיג מטרה זו.
- ב. הסבר שני גורמים שעיכבו את המאבק של התנועה הלאומית בארץ שבחרת, והצג את תוצאותיו.

117. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות

- א. מדוע התעוררו התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19? הבא שתי סיבות.
- ב. הסבר שתי סיבות ייחודיות לצמיחת התנועה הציונית בסוף המאה ה-19.

118. התנועות הלאומיות והתנועה הציונית – מטרה ודרכים

- א. הסבר את המטרה של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19, והצג שתי דרכים שבהן פעלו להגשמת מטרתן.
- ב. הצג את המטרה של התנועה הציונית, והסבר כיצד קידם היישוב היהודי בארץ-ישראל מטרה זו בתחום התרבות בשנים 1882-1914.

119. התנועות הלאומיות – גורמים מסייעים וגורמים מעכבים

- א. בחר באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, גרמניה, איטליה. הסבר גורם אחד שסייע במאבק של התנועה הלאומית בארץ שבחרת, והסבר גורם אחד שעכב את מאבקה.
- ב. יש הטוענים שהפעילות של הברון רוטשילד סייעה להתפתחות של התנועה הציונית בארץ-ישראל, ואחרים טוענים שפעילותו עיכבה את התפתחותה. בחר באחת מן הטענות האלה, ונמק את בחירתך באמצעות שתי עובדות היסטוריות התומכות בה.

120. התנועות הלאומיות והתנועה הציונית בארץ-ישראל

- א. בחר בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה. הצג קושי אחד במאבק של התנועה שבחרת, והסבר שני גורמים שסייעו לה במאבקה.
- ב. הצג שלושה קשיים שהיו לעולים שהתיישבו בארץ-ישראל עד שנת 1914. הסבר כיצד אחת מן המסגרות שהם הקימו סייעה להם להתמודד עם אחד מן הקשיים שהצגת.

121. צמיחת הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

- א. הסבר את הגורמים לצמיחה של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- ב. הסבר שתי דרכים שבהן השפיעו התנועות הלאומיות באירופה על צמיחת הציונות.

122. התנועות הלאומיות והתנועה הציונית בארץ ישראל

- א. בחר בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.
הסבר שניים מן הקשיים במאבק של התנועה שבחרת, והצג אחת מן הדרכים שבאמצעותה היא התמודדה עם קושי אחד שהסברת.
- ב. הסבר שני קשיים של היישוב היהודי בארץ ישראל עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה, והצג אחת מן הדרכים שבאמצעותה התמודד היישוב עם קושי אחד שהסברת.

123. התנועות הלאומיות באירופה

- א. הצג את מטרות התנועות הלאומיות והדגם זאת באמצעות מה שלמדת על המאבק לשחרור המדינה עליה למדת (יוון, פולין, גרמניה או איטליה).
- ב. הצג שתי דרכים לפיתוח תודעה לאומית, והסבר את החשיבות של פיתוח תודעה לאומית לבני הלאום.

124. הפעילות הדיפלומטית של הרצל ותוכנית באזל

- א. תאר את פעילותו הדיפלומטית של הרצל מול אחת מהמעצמות: טורקיה, גרמניה ובריטניה.
- ב. הצג איך הפעילות הדיפלומטית של הרצל באה לידי ביטוי בתכנית באזל.

125. פעילות התנועה הציונית בארץ-ישראל

- א. הצג את המאפיינים של שתי צורות התיישבות (פרט לעיר) שהוקמו בא"י בשנים 1881-1914.
- ב. תאר כיצד סייעו הברון רוטשילד או המשרד הארצישראלי להתמודד עם קשיי העולים בארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה.

126. התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

- א. הסבר שלושה גורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- ב. הצג שתי נקודות דמיון ושתי נקודות שוני בין התנועה הציונית בראשית דרכה (עד מלחמת העולם הראשונה) ובין התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.

127. דפוסי הגשמה של תנועות לאומיות באירופה

(שים לב: בשאלה זו אין לכתוב על התנועה הציונית)

- א. הסבר את מטרת המאבק של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. הצג קושי אחד שהתעורר במהלך המאבק של התנועה עליה למדת.
- ב. מי היו הכוחות שהנהיגו את המאבק בתנועה הלאומית עליה למדת? הסבר במה סייעו כוחות אלה לקידום המאבק.

128. שינויים שיצרו התנועות הלאומיות באירופה, התנועה הציונית בארץ-ישראל

- א. הצג שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 **במפה** המדינית של אירופה, והסבר שינוי אחד שהיא יצרה **בתורה** האירופית.

- ב. הצג שני שינויים שחוללה בארץ-ישראל התנועה הציונית עד מלחמת העולם הראשונה: שינוי אחד בתחום ההתיישבות ושינוי אחד בתחום החברתי-פוליטי או בתחום הביטחוני.

129. התפתחות הפעילות הלאומית באירופה

- א. הצג שניים מן השלבים בהתפתחות של הפעילות הלאומית באירופה במאה ה-19, והסבר את התרומה של אחד מן השלבים שהצגת לעיצוב תודעה לאומית.
- ב. בחר בתנועה לאומית שפעלה באחת הארצות האלה: יוון, פולין, גרמניה, איטליה. הסבר את מטרת המאבק של התנועה שבחרת, ותאר את אחד משלבי המאבק שלה.

130. צמיחת התנועות הלאומיות

- א. בחר באחד מן הגורמים האלה:
- תהליך החילון
 - אירוע פוליטי
 - תהליך התיעוש
- והסבר כיצד הוא השפיע על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- ב. הסבר את ההשפעה של תהליך החילון על צמיחת התנועה הציונית, והצג גורם ייחודי אחד שהשפיע על צמיחת התנועה הציונית.

131. צמיחת התנועות הלאומיות

- א. לפניך שלושה גורמים שהשפיעו על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה התשע-עשרה.
- אירועים פוליטיים-היסטוריים מעצבים
 - רעיונות; אידיאולוגיה
 - שינויים במצב הכלכלי-חברתי
- בחר בשניים מהגורמים האלה והסבר את ההשפעה של כל אחד מהם על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה.
- ב. הסבר שתי השפעות של תנועות לאומיות באירופה במאה התשע-עשרה על הצמיחה ו/או על דרכי הפעולה של התנועה הציונית.

132. התנועות הלאומיות – גורמים מעכבים

- א. לפניך גורמים שעכבו את המאבק של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- מצב מדיני
 - פיצול תרבותי או חברתי
 - כוחה של הכנסייה
- בחר באחד מן הגורמים האלה, והסבר כיצד הוא עיכב את מאבקה של התנועה הלאומית שלמדת עליה (בסעיף זה אין לכתוב על התנועה הציונית).

133. התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 והתנועה הציונית

- א. הסבר את השפעת הפעילות של תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19 על צמיחת התנועה הציונית.

ב. הסבר שתי נקודות דמיון ושתי נקודות שוני בין התנועה הציונית ובין תנועות לאומיות אחרות באירופה.

134. התנועה הציונית ותנועות לאומיות אחרות

- א. הסבר במה דומה התנועה הציונית לתנועות לאומיות אחרות באירופה במאה ה-19. בתשובתך התייחס לאחד מהגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות ולאחד מיעדיהן.
- ב. הסבר גורם ייחודי אחד שתורם לצמיחת התנועה הציונית.

135. מנהיגים ואישים בתנועות הלאומיות

- א. הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
- ב. הסבר את תרומתו של הברון רוטשילד אך את תרומתו של אליעזר בן-יהודה (רופין) ליישוב היהודי בארץ-ישראל. בסס את תשובתך על שתי דוגמאות.

136. תכנית בזל ותכנית אוגנדה

- א. הצג את תכנית בזל (מטרה ואמצעים) והסבר את חשיבותה לתנועה הציונית.
- ב. מהי תכנית אוגנדה? הסבר מדוע תמך הרצל בתכנית זו.

137. הקונגרס הציוני והצהרת בלפור

- א. הצג אחת מן המסגרות הארגוניות שהקימה התנועה הציונית בעקבות הקונגרס הציוני הראשון, והסבר את תרומתה של מסגרת זו לקידום המטרות של התנועה הציונית.
- ב. בתכנית בזל ובהצהרת בלפור נעשה שימוש במושג "בית לאומי" במקום המושג "מדינה". הסבר מדוע נמנעו הציונים משימוש במושג "מדינה" בתכנית בזל, ומדוע נמנעו הבריטים משימוש במושג "מדינה" בהצהרת בלפור.

138. תכנית בזל והצהרת בלפור

- א. הסבר גורם אחד שהוביל לפרסום תכנית בזל, ושניים מן הגורמים שהובילו לפרסום הצהרת בלפור.
- ב. בחר באחד מן המסמכים: תכנית בזל או הצהרת בלפור, והסבר מדוע לדעתך הוא היה משמעותי יותר לקידום מטרות התנועה הציונית.

139. הציונות המדינית של הרצל

- א. הצג את הפתרון לבעיית היהודים על פי הספר "מדינת היהודים" של הרצל והסבר באמצעות שתי פעולות, כיצד פעל הרצל לקידום הפתרון.
- ב. הצג את תכנית בזל (מטרה ואמצעים) והסבר את חשיבותה לתנועה הציונית.

140. עמדת התנועה הציונית בזמן מלחמת העולם הראשונה והצהרת בלפור

- א. הסבר את עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים בזמן מלחמת העולם הראשונה.

ב. הצג את התוכן של הצהרת בלפור, ושני אינטרסים של הבריטים לתת אותה ליהודים. הסבר את תגובת הערבים למתן ההצהרה.

141. התנועה הציונית ומדיניות השלטון העותמאני בארץ ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה

- א. התנועה הציונית התלבטה בנוגע לעמדה שעליה לנקוט כלפי הצדדים הלוחמים במלחמת העולם הראשונה. הבא שתי סיבות להתלבטות זו של התנועה הציונית, והצג את העמדה שהחליטה לנקוט.
- ב. הסבר את השיקולים שהנחו את המדיניות של השלטון העותמאני כלפי היישוב היהודי בארץ ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה. הצג שתי דוגמאות למדיניות זו.

142. התנועה הציונית במלחמת העולם הראשונה, הצהרת בלפור

- א. הסבר את השיקולים שהביאו להחלטה של הנהגת התנועה הציונית לנקוט עמדה ניטרלית בזמן מלחמת העולם הראשונה.
- ב. הסבר את האינטרסים של בריטניה בפרסום הצהרת בלפור.

143. הצהרת בלפור

- א. הצג את עיקרי התוכן של הצהרת בלפור.
- ב. הסבר במה קדמה הצהרת בלפור את מטרת הציונות, ומדוע על פי ההיסטוריון י" טלמון הצהרת בלפור היא מסמך "מייאש בערפולו".

144. הצהרת בלפור

- א. הצג את התוכן של הצהרת בלפור, והסבר שני קשיים שנובעים מנוסח ההצהרה.
- ב. הסבר מדוע חששו "היהודים המשתלבים" בבריטניה מהצהרת בלפור. מהו המענה שניתן לחשש זה בנוסח ההצהרה?

145. התנועה הציונית בתקופת מלחמת העולם הראשונה

- א. הצג את העמדה של הנהגת התנועה הציונית במלחמת העולם הראשונה בשאלה אם לתמוך באחד הצדדים הלוחמים, והסבר את השיקולים שהשפיעו על החלטתה בשאלה זו.

146. פעילות הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה

- א. ציין שני אזורים שבהם הוקמו נקודות יישוב בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה, והצג את המאפיינים של שתי צורות התיישבות חדשות שהוקמו בתקופה זו.
- ב. הצג את הפעילות בארץ-ישראל להחייאת השפה העברית ולביסוסה בתקופה זו, והסבר את התרומה של פעילות זו לחיזוק התנועה הציונית.

147. דפוסי פעילות ציונית בארץ-ישראל

- א. בחר באחת ממסגרות הפעילות של הציונים בארץ-ישראל עד 1914: מסגרת פוליטית-חברתית או מסגרת ביטחונית. הצג את דרכי פעילותה, והסבר את תרומתה ליישוב הציוני בארץ-ישראל.
- ב. הצג שני הבדלים בין מושבה לקבוצה, ותאר את הסיוע של אחד מהאישים או הארגונים לאחת מצורות ההתיישבות האלה.

148. **פעילות התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל עד 1914**
הצג שני קשיים של העולים בתחום ההתיישבות בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה. תאר כיצד אחד מהאישים או הארגונים סייע להתיישבות בארץ-ישראל בתקופה זו.
149. **פעילות הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה**
א. הסבר את הסיבות לעליית יהודים לארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה.
ב. הצג את ההתפתחות של היישוב היהודי הציוני בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה בשניים מהתחומים: התיישבות, מסגרות פוליטיות-חברתיות, מסגרות ביטחוניות. הסבר שני גורמים שסייעו להתפתחות היישוב בתקופה זו.
150. **הפעילות הציונית בארץ-ישראל עד 1914**
א. הסבר במה תרמו הפעולות של הברון רוטשילד ובמה תרם המשרד הארצישראלי להתפתחות היישוב היהודי בארץ-ישראל.
ב. תאר את הפעילות של אליעזר בן-יהוד להחייאת השפה העברית, והסבר במה תרמה פעילות זו לחיזוק התנועה הציונית.
151. **הרצל והצהרת בלפור**
א. הצג שתיים מן הפעולות של הרצל להשגת צ'רטר על ארץ-ישראל, והסבר מדוע נכשל בהשגת הצ'רטר.
ב. הסבר מדוע שמחו הציונים על פרסום הצהרת בלפור, ומדוע התנגדו הערבים להצהרה זו.
152. **הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה**
א. הסבר את הסיבות לעליית יהודים לארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה, והצג שני קשיים שהיו לעולים לארץ.
ב. הצג שתי צורות התיישבות חדשות שהוקמו בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה. תאר את הסיוע של אחד האישים או הארגונים לאחת מצורות ההתיישבות שהצגת.
153. **הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות ולצמיחת התנועה הציונית**
א. הסבר שניים מן הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות במאה התשע-עשרה.
ב. הסבר גורם ייחודי אחד שהשפיע על צמיחת הציונות כתנועה לאומי, והצג שניים מן הקשיים הייחודיים של התנועה הציונית בראשית דרכה.
154. **התפתחות התנועות הלאומיות והתפתחות התנועה הציונית**
א. בחר בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות: יוון, פולין, גרמניה, איטליה. הסבר שני קשיים במאבק של תנועה זו, והצג את תוצאות המאבק.
155. **התנועה הציונית והתנועות הלאומיות באירופה**
א. הסבר גורם אחד שסייע גם לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה וגם לצמיחת התנועה הציונית. הסבר גורם אחד שהביא לצמיחת התנועה הציונית בלבד.

ב. הצג שתי פעולות של התנועה הציונית בתחום החינוך והתרבות, והסבר במה תרמה אחת מהפעולות שהצגת לחיזוק התודעה הלאומית.

156. הפעילות של הרצל

- א. הצג שני קשיים שעמדו בדרכו של הרצל להגשמת המטרות של התנועה הציונית לפני קונגרס אוגנדה (1903). הסבר כיצד הוא התמודד עם אחד מן הקשיים האלה.
- ב. הסבר את הגורמים שהביאו את הרצל להציע את תכנית אוגנדה בקונגרס השישי (1903) והצג שני טיעונים של מתנגדי התכנית.

157. הרצל

- א. הסבר מהו צ'רטר, והצג את הניסיונות של הרצל לקבל צ'רטר להתישבות יהודית בארץ-ישראל.
- ב. הצג את תכנית אוגנדה, והסבר מדוע הרצל תמך בה.

158. התנועה הציונית בימי הרצל

- א. על פי תכנית באזל (1897), הצג את מטרת התנועה הציונית, ואת האמצעים למימוש מטרה זו.
- ב. הצג שני נימוקים של התומכים בהצעת אוגנדה, והסבר במה היא מנוגדת לתכנית באזל.

159. התנועות הלאומיות

- בחר בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, גרמניה, איטליה, והשווה (הדומה והשונה) בינה לבין התנועה הציונית.
- בתשובתך התייחס לשניים מתוך הקריטריונים:
- א. המטרות של כל אחת מן התנועות.
- ב. הגורמים לצמיחת כל אחת מן התנועות.
- ג. מאפייני הלאומיות אצל כל אחת מהתנועות.

160. התנועה הציונית

- א. הצג את האמצעים לקידום המטרה של התנועה הציונית על פי תכנית בזל.
- ב. בחר באחד מן האמצעים שהצגת שלדעתך היה המשמעותי ביותר לקידום המטרה הציונית. נמק את בחירתך.

161. השלטון העות'מאני במלחמת העולם הראשונה

- א. הסבר מדוע פגע השלטון העות'מאני בפעילות הציונית בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה, והבא דוגמא אחת לפגיעה הזו.
- ב. הסבר את המטרה של ניל"י בפעילות שלה נגד השלטון העות'מאני, והצג את דרכי הפעולה שלה.

162. השלטון העות'מאני במלחמת העולם הראשונה

- א. הצג את הקשיים אתם התמודד היישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה, והסבר את מדיניות השלטון העות'מאני כלפיו.

ב. הצג את פעילותה של ניל"יי במהלך מלחמת העולם הראשונה, ותאר את יחס היישוב היהודי בארץ לפעילות זו.

163. השלטון העות'מאני במלחמת העולם הראשונה

- א. הצג את דרכי הפעולה של השלטון העות'מאני כלפי היישוב היהודי בארץ בזמן מלחמת העולם הראשונה.
- ב. הצג את פעילותה של ניל"יי במהלך מלחמת העולם הראשונה, ותאר את יחס היישוב היהודי בארץ לפעילות זו.

164. הרצל ותרומתו לציונות

- א. הסבר את תרומתו של בנימין זאב הרצל לתנועה הציונית. בסס את דבריך על שתי עובדות היסטוריות.
- ב. יש הטוענים כי עם מתן הצהרת בלפור (1917) הוגשמה תוכניתו המדינית של הרצל. הסבר טענה זו. תאר שתי תגובות שונות למתן הצהרה.